

**Universitat de Barcelona
Facultat de Filologia
Departament de Filologia Catalana**

**EL LÈXIC TORTOSÍ:
HISTÒRIA I PRESENT**

Volum II: Documents escrits

Transcripció dels manuscrits de Joan MOREIRA (1912-1936)

Núms.1430,1431,1432,1433,1434,1435 de la Biblioteca de Catalunya
i d'altres que conserva la filla de l'autor.

Tesi de doctorat presentada per
M.Àngels MASSIP i BONET
i dirigida pel Dr. Joan VENY i CLAR

Gener de 1991

QUI BÉ SEMBRA, BÉ CULL

Ensaig dramàtic en un acte i en prosa, fet a posta per a la festa del Nadal del Pobre de 1.915.

(Començat lo 16 i acabat lo 17 d'Abril de 1.915.)

PERSONATGES

- D. MANEL, germà de D. Rafel (60 anys)
- D. RAFEL, germà de D. Manuel (57 anys)
- 5 QUICO, criat (65 anys)
- JOANET, minoriste (22 anys)
- PACO, estudian inginié (23 anys)
- MANOLO, estudian metge (21 anys)
- PONS I PI, amigatxo estudian (27 anys)
- 10 Època actual. L'acció a Tortosa. Dreta i esquerra, la de l'actó.

ACTE ÚNIC

L'escena representa una sala de la casa dels germans D. Manuel i D. Rafel. Balancins, sofà, un escritori. A l'esquerra, primé terme, una caixa de caudals. A la dreta racó, un biombo. Porta al fondo i laterals. Casa de comercians rics, retirats.

5

A l'alçar-se.l telon apareixen en escena D. Manuel i D. Rafel, en traje de casa. Lo primé, assentat en disciplència a un balancí. D. Rafel passeija amunt i avall nerviosamén.

D. Rafel. Que.t s'ha fet l'energia? A on has dixat lo gènit? Que poc te sembles a mi.

10

D. Manel. Dixa'm tranquil, Rafel. Lo meu mal no vol soroll. Qué.t sembla que farà este tems?

15

D. Rafel. Lo baròmetro acusa tormenta. Ia que vols que parle del tems, faré calandaris. Los pronòstics no poden sé més funestos. Al pas qu.anem tos fills te portaran la guerra, la ruína i la desgràcia i tots los mals que solen ser conseqüència de l'obrá malamén.

Per mi fes lo que vulgues. Io ia t'hai avisat.

D. Manuel. Com si mai haguéssem sigut jóvens, natros! No.t recordes Rafel de lo que féiem a l'edat de mos fills?

20

D. Rafel. Prou. Treballá molt, gastá poc i rebre alguna tamborinada del pare, que Déu lo perdó, si no servàvem drets. Vat aquí la nostra juventut, guanyá diners, mols dinés, treballan honradamén.

D. Manuel. Per això ara és bo que.ls meus fills s'agoigen de la meua suó mentres natros descansem.

25

D. Rafel. Descansa pero no descuides lo porvení de tos fills, que.l veig mol negre a pesá dels teus dinés, perquè, com saps, los dinés, per més que diguen, no hu poden tot.

D. Manuel. Pero ajuden mol.

30

D. Rafel. Lo que.t dic: si no.ls acurces lo ramal, ni Paco acabarà la carrera d'inginié ni Manolo sirà metge.

D. Manuel. Total perquè han perdut un any.

D. Rafel. Un? Te s'han bigut l'alé. Averigua la vida que porten mentres lo curs i voràs si fan carrera lluïda.

5 **D. Manuel.** Bueno, bueno. Coses de xicots. Ia posaran antenimén i allavons recobraran lo perdut. Io no.ls vull apretá.

D. Rafel. Ia hu ploraràs, Manel. En les teus contemplacions los perdràs. Quina diferència entre ells i Joanet. Este sí que és un jove com cal.

D. Manuel. Pero és bord. Espera't, que "bord i mula sempre.n fan una".

10 **D. Rafel.** T'atreixes a dí això de Joanet? Ia podries doná un dit de la mà per a qué tos fills se li semblessen un pèl, al meu afillat, al bord que tu dius.

D. Manuel. Tan bo com vulgues i tan san i tan savi com vulgues, pero no n'hi ha per a tan.

D. Rafel. Només la seua bondat me té robat lo cor.

15 **D. Manuel.** Vat aquí la tírria als teus nebots. L'enamoramén del bord t'ha aixugat la fon del carinyo i no te'n queda per a mos fills. Ets mol duenyo d'estimá a qui vulgues, pero no olvides que és un... bord.

D. Rafel. Saps que estàs mol inconvenièn retraén tan suvin la desgraciada procedència de Joanet?
Té cap culpa ell de que sos pares fossen uns criminals?

20 **D. Manuel.** Tot lo que vulgues pero és bord i dels bords no se'n pot esperá res de bo.

D. Rafel. Per més que t'empenyes no faràs minvá l'estimació que li tinc; al revés, veig que cada dia creix, així com creix ell en bondat i sabé.

25 **D. Manuel.** No res. Estic veién que li faràs un altaret i mos obligaràs a tots a resar-li parenostres a San Joan... Expósito.

D. Rafel. Prou, Manel; ets injust en qui va salvá la vida a ton germà. Qué siria de mi si no hagués sigut Joanet?

D. Manuel. Primé.l vas salvá tu. Qué siria d'ell si no l'haguesses arropelat, criat i educat? A qui deurà sé capellà? Parlan de tot, quan cantarà missa?

30 **D. Rafel.** Lo mes que ve que hi han òrdens. A propòsit, avui vindran a cobrá

la lletra del calis que ia li hai comprat per a quan cante missa; són 2.000 pessetes. Paga, ias, si acàs quan vinguen no estic.

D. Manuel. (S'alça i pren los dinés que li dóna D. Rafel i tancan-los a la caixa diu.) Quines ganes tinc de que acabe la carrera i se'n vaigue.

5 **D. Rafel.** No hu voran los teus ulls això de que se'n vaigue.

D. Manuel. Pos que.l faràs aquí?

D. Rafel. Ia treballarà. Si un sacerdot vol empleá bé.l temps no li falten ànimes que salvá, desgràcies que consolá i desamparos que aliviá.

D. Manuel. I dinés que repartí si.n té.

10 **D. Rafel.** Tot lo meu és per a.n ell.

D. Manuel. Ah, ia! (En recança.) Per a.n això has treballat com un negre tota ta vida?

15 **D. Rafel.** Valdrà més que Joanet gaste tota la`meua riquesa afavorín pobres que no que servixque com la teua per a mantindre perdularis com lo que tos fills han portat de Barcelona. I que no sabem qui és este pacalando.

D. Manuel. En sabé que és amic de mos fills, ia.n tinc prou.

D. Rafel. Per sí u per no, vés en compte. Ia saps que tinc bona vista per a ataulá pillastres.

20 **D. Manuel.** Tu, en no sé lo teu bord, dic, lo teu Joanet, ia no trobes res bo. Per a tu al món no hi ha més que.l mossenye... Ja...ja,ja...

(Entra Joanet)

D. Rafel. Hola, fill meu.

25 **Joanet.** (Riallé i en desenvoltura natural.) Tan de matí pel món? Que no ha pogut dormí esta nit tampoc, tio?
(Acarician-lo.) Ia.t dic io, en lo ditxós reuma... vénce a un jagan com vosté... ¿Que no li va bé l'aspirina?

D. Manuel. Pxe...

D. Rafel. I tu per qué no dorms, tonto? Ia matines prou al Seminari.

Joanet. En set hores i a.n tinc prou de dormí.

D. Manuel. Ah sí, los sans dormen poc (Burlesc.)

Joanet. Si jo fos san, tio... (Riën.)

D. Manuel. Qué faries?

5 **Joanet.** Demanar-li a Déu virtut per a curar-li.l reuma.

D. Rafel. Después no te l'estimes.

D. Manuel. Pues tinc reuma per a anys.

D. Rafel. Anem, anem Joanet.

10 **Joanet.** Com vulgue, pare. Tio, passe-hu bé. Quan s'alcen Paco i Manolo face.l favor de saludar-los i dir-los que desitjo vore'ls.

D. Manuel. Que.ls vols confessá?

Joanet. No home, no puc confessá ancara io (S'agafa del braç de son pare i se'n van.)

15 **D. Manuel.** Me revol este xicot. L'odio, no sé perquè. Potsé perquè tots l'estimen. Es clá, com és un don nadie s'abaixa a tots. Vénen pobres, ell los dóna conversa i... diná. Hi han malals pel veïnat, ell los cuida... és un ximple. Un hipòcrita que en lo seu nyum-nyum, s'ha apoderat de mon germà hasta l'extrem de que.l fa hereu, contra.ls drets dels meus fills... Oh, bord, bord més que bord.

(De dins Manolo cridan: Papà, papà! ; surt)

20 **D. Manuel.** Hola Manolito. Mol t'has alçat aviat?

Manolo. Per culpa de la canallada que hi ha per detràs, al pati. Qué busquen allí tans de nois? Mouen tan d'escàndol que no dixen dormí a ningú.

25 **D. Manuel.** Coses del mossenye. Consentides per ton tio i mal sufrides per mi. Ara li ha pegat per arroplegá crios vagamundos i.ls ansenya de lligí i d'escriure i de solfa i no sé quantes coses més.

Manolo. Este xicot està mal del cap.

D. Manuel. I com se diu esta enfermetat, tu que ets metge?

Manolo. Filantropomania aguda.

D. Manuel. Fill meu, quines coses saps. (En satisfacció.)

Manolo. Això no és res.

(De dins Paco crida: ¡Manolo! (cantan) *Manolo, Manolo, que has hecho de mi petaca.* Surt.)

Paco. Bon dia, papà.

D.Manuel. Estàs mol contén per sé que és tan de matí.

Paco. Pos no.n tinc motius, papà. Anit vaig fé un papé ridícul? Per qué?

Manolo. Per falta de caragols (Fén senya de dinés.)

10 **D. Manuel.** No us vaig doná 200 pessetes abans d'anar-vo.n?

Paco. Per a qué n'hi ha de 200 pessetes? En botelles de xampany se'n van. Volia obsequiá als amics per havé començat les vagacions i si vols...

D. Manuel. (Donan-li unes claus.) Vés, pren un bitllet de la caixa, vés.

15 (Paco pren les claus i obri la caixa, pren un bitllet, tanca i dixà les claus damun la taula.)

Paco. A vosté un billet no li és res i a mi m'és la felicitat.

D. Manuel. Lo vostre tio està molt queixós de vatros. Diu que no va gaire bé això dels estudis. Qué hi ha d'això? Io no hu vull creure que no m'hu digúesseu vatros.

20 **Paco.** No hu cregue papà.

Manolo. Ia estudiem, veritat Paco?

Paco. Mol.

D. Manuel. Ia dia io.

25 **Paco.** Papà, esta tarda volem que mos llogue un auto, hem promés obsequiá a l'amic de Barcelona. Vol?

D. Manuel. No pendreu mal?

Manolo. Per a qué sóc mig metge io?

Paco. I io mig inginié...

Manolo. Anem Paco, anem a despertar-lo i a dir-li que.s prepare, anem.

Paco. Adiós papà (Se'n van.)

5 (D. Manuel toca.l timbre i surt Quico, mentres toca diu.)

D. Manuel. Ah, jóvens, jóvens. És lo seu tems, que facen lo que io no hai fet. Són mol guapos, mol.
(Surt Quico.)

Quico. Mane, sinyó.

10 **D. Manuel.** Anlestix tot això i procura que no falte res als quartos dels sinyorets i del seu amic de Barcelona. Ala, ala, viu. Io surto.

Quico. Mol bé està, sinyó.

(Se'n va D. Manuel. Quico comença a espolsá l'escriptori, tomba un traste i agafa l'angomadó de sellos a la mà, diu.)

15 Quines coses inventa.l pogrés. Vataquí un xisme que servix per a ampegá. Abans, per a ampegá un sello o.l sobre d'una carta, pegaves llepada i ia estava llest. Avui no cal gastá saliva. Passes lo sello per aquí o la goma del sobre i au, ia està. Lo pogrés està en qué s'astuvia saliva. Això per un cantó, pero és per a gastar-la per atre, perquè com més se pogressa més se xarra. Avui tot són mentings i descursos, i això és pogrés.

20

Si.ls vells traïen lo cap i veïen los llumanés d'avui en dia. Diríeu que és cosa de mala art. Perqué per a encendre.ls ni calen mistos ni gasten metxa, ni porten oli ni necessiten petrólio.

25

Això és pogrés. Com també és pogrés no havé de gastá aquella llauna de forats per a rallá pa i.l formatge. Avui se fa en màquina. Igual que la carn de les mandonguilles i de la llanguanissa, tampoc se picola, avui se fa en màquina. Hasta de fé sopes hi han màquines. Estem a un cap. Pero valgue a dir-hu. Avui quan més se progressa, més dolens i més incrèduls mos fem. Que hu diguen los fills de l'amo. Com pogressen. Vaia un parell. La gran sort que no tots són iguals al

30

(Entra Joanet.)

Joanet. Qué dies Quiquet?

Quico. (Saltan i brincan.) Que viva.l pograsso i les màquines de fé sopes i les pollaganes sense fils i...

(Entren en tropell Paco, Manolo i Pons.)

5 **Paco.** Qué és este soroll?

Quico. (Efusivamén.) Io que parlava de pogrés.

(Joanet abraça a Manolo, va a fer-ho en Paco i este.s retrau.)

Joanet. Manolo! Ia hau descansat? I tu Paco, no permets que ton germà Joanet t'abrace?

10 **Pons.** Ai noi, no sabia que tinguésseu un germà mig capellà.

Paco. Això de germà és una figura retòrica. Tu ia saps que per al clero tot són germans i germans caríssims.

Joanet. Per a mi sí que hu sou de germans, a lo menos io vos estimo com si hu fósseu.

15 **Pons.** I a mi?

Paco. També, home, també, no faltava més. Així com en natros és germà per part de tio, en tu hu sirà per par dels nebots.

Joanet. Estàs de broma, lo que celebros de bo de bo. M'estimo més vore.t contén que no com te vaig vore ahí tan capficat i trist. Qué tenies?

20 **Paco.** (Irònicamén.) Lamentava l'estat de nostra ciutat. Que a tu no.t capfica i entristix, no.t desespera vore a Tortosa tan decaiguda?

Joanet. No i sí.

(S'assenten menos Joanet, un aquí, l'atre allà.)

Pons. Això mereix explicació.

25 **Manolo.** Apa Joanet, explica-mos este misteri, pero procura no entusiasmar-te massa, perquè tu quan parles d'este clot de Tortosa t'exaltes i de vegades ets ridícul.

Paco. Al misteri, al misteri; dis-mos perquè t'entristix i perquè no t'entristix tan, vore tan mal a Tortosa.

Joanet. M'entristix només que pel pobre concepte que.s puguen formá aquells que no coneixen a Tortosa, al vore-la tan bruta, tan postrada, tan dividida, tan abatuda. Pero m'alegra perquè, i d'això n'estic segú, a no tardá, Tortosa en força
5 del mateix abatimén reviurà de la crisi per qué atravessa; ne surtirà més jove, més hermosa, més rica, més orgullosa, més limpia, més potentia, més forta, més gloriosa.

Paco. A vore, a vore, asplica't. Io contra.l que tu creus, estic convençut que per a Tortosa no hi ha remei, los morts no ressuciten i Tortosa està morta. Demostra-mos lo contrari. Te donem cinc minuts per a qué mos espliques com se farà.l milacre. No t'interruptem.
10

(S'apanyen als assientos.)

Joanet. (En calma que abandona a mida que s'entusiasma.) Pareix a primera
15 vista ser cert que Tortosa estigue morta. No hi està. Potsé sóc un poc massa optimiste, pero.m sembla que no.

Tortosa, a pesá de la seua visible somnolència, té acumulats dins les seues antranyes, tesors d'energies i forces poderosíssimes que avui estan inertes, somordamén aclaparades per un núvol de peresa i d'inactivitat. La força, l'energia,
20 són vida. Per això, per llei de naturalesa ha d'arribá un momén en qué surtiran fora i a l'arrastrá detràs seu les petiteses i incúries i impureses de la realitat actual, només aprofitan lo que Déu ha regalat a mans plenes a Tortosa, la convertiran en una ciutat gran i exuberan de bellesa i esplendorositat.

A Tortosa li ha passat lo que als héroes de la vida. Después d'una pelea dura,
25 después de conquistá a força de penosos treballs los llorés de la victòria, necessiten descans adequat a l'esforç realiat. Pero una vegada los músculs han reposat i la sang torna a circulá normalmén, l'héroee s'alça i en arrogància torna a emprendre la marxa conquistadora i asombra al món novamén en més grans proeses. Això farà Tortosa.

L'estic veién com s'alça. Estic contemplan com desperta de l'ansopimén que duran anys l'ha tingut ajaguda, malaltissa al llit de l'adversitat. Pero malalta i tot,
30 i este és lo fet que determina lo meu optimisme, ha donat a llum fills que han sigut l'admiració del món per les seues obres. Digen -hu sinó Mossén Sol, Pedrell, Querol, Casanova, Marqués, Carbó, i tans atres. Mare que en tan pocs anys i al llit de la desgràcia parix fills tan gloriosos és impossible que de repén quede infecunda i és impossible que dixe de donar-ne un, que, valén, decidit, patriota, desprecian obstacles, atropellan dificultats, canalise lo manantial abundantíssim de riquesa que suposa lo dorat caldo de la dolça oliva, lo gra
35

blanquíssim del tendre arròs, les indústries numeroses que damanen sé implatades i les explotacions forestals i pecuaries que.s poden creá.

5 I això sirà. Qui sap quan pronte sirà arribada l' hora del ressurgimén. Io.l veig com arriba. Io sento ia, aquí dins de l'ànima, los batecs de l'entusiasme contemplant la grandiosa apoteosis.

10 Un bell matí, a trenc d' auba, quan la rosada cabellera del sol ardén besa en respecte los oberts braços de la Creu de Coll Redó, les ronques estridències de les sirenes dels barcos de guerra atracats als molls del Port de Tortosa, fén cor a les campanes de les Iglèsies i als penetrans xulets de les fàbriques, entonen acordats, les grandioses estrofes de l'himne tortosí, saludo entusiàstic a la bandera de la ressucitada marineria mercan tortosina vinguda atra vegada a la vida per a pregoná pel món sancé que Tortosa ha pogut permanéixe uns anys astamordida per somnolència catalèptica, pero no morta, perquè no pot morí la ciutat a la que.l mateix Déu va honrá enviant-hi a sa mare santíssima per a qué, en la seua sacratíssima Cinta, hi dixés la raíl de la immortalitat.

15

(Quico.s torca -sense exagerá la nota- les llàgrimes i els demás estan uns momens sérios sense dí res.)

Quico. Fill meu. Preguem a Déu per a qué Tortosa sigue pronte això que has dit.

20 **Pons.** Es un derrotxe de lirisme, noi.

Manolo. Vat aquí que m'agradaria vore-hu això del port i del moll i de la marineria mercan.

Joanet. A les nostres mans està conseguir-ho. Fem un poc de sacrifici tots i entre tots hu conseguirem.

25 **Manolo.** No noi, no.m parles de sacrificis, no tinc vocació. Preferixo un rato de conversa en una botella de xampany que doná només lo bon dia a algo que m'haigue de reportá treball.

Quico. Això és parlá com un ximple.

(Paco pega patada a Quico, dién.)

30 **Paco.** Tu a la teua faena. Qui .t crida a tu? A la cuina!

Joanet. Per l'amor de Déu, Paco. Mira que pegues a un vellet. Considera que t'ha vist nàixe.

Paco. Cosa que no pots dí tu, perquè a tu ningú t'ha vist nàixe, ia saps que ets...

Joanet. No.m ferix lo que.m dius Paco, no. Lo que.m dóna pena és vore com te s'annegrix l'ànima.

5 **Paco.** Resa a les animetes per a qué.m se torne blanca (Befan.) *Gori, gori, gori, ora pro nobis.*

Pons. *Oremus.*

Manolo. Prou, Paco, això no ve a to ara.

Pons. Doncs nemmon que tinc lo cap calén del sarmó.

10 **Paco.** Adéu, capellà. Te veig malamén si.t dices dominá d'estes cabòries. La vida és, una equació qual incògnita no se satisfà líricamén; realitats, noi, realitats. Això és rals, mols rals, lo demás són romanços.

Pons. Mol ben dit.

15 **Joanet.** La vida, Paco, no és sols un problema monetari. Tenim un esprit que té també les seues equacions que resoldre i que no.s resolen en lo sistema de Newton, necessita.ls logaritmos de la meditació i l'allunyamén de les grosseries de la matèria.

Paco. Al primé sarmó que faces hi anirem tots si mos has de parlá d'estes coses. Adéu noi, descansa.

20 **Joanet.** Andosiau, andosiau. (Se'n van Paco i Pons.)
(A Manolo) Qué li passa a Paco? Es un atre. Ell tan carinyós, tan bo, tan germà meu i ara tan agre, tan brusco i tan enemic?

Manolo. No te'n faces; la vida d'Universitat canvia molt los caràcters i ademés està de mol mal humor perquè va perdre al joc.

25 (Entra Quico.)

Quico. Mossén Joanet, allí fora.l demana una dona.

Manolo. Alça piu!

Quico. Es la velleta aquella a qui se li va cremá l'home despús-ahí.

Joanet. Vols vindre, Manolo? Voràs un cas de cremadures de tots graus.

Podràs estudiá i faràs un.obra de caritat.

Manolo. Ancara que no hi crec en això de la caritat t'acompanyaré, anem.

Joanet. Te vols fé dolén sense ser-ho. Anem, anem, tarambana.

(Se'n van. Queda uns momens l'escena sola; cautelosamén surten Paco i Pons.)

5 **Pons.** Ia te hu hai dit. Es precís que.t decidixques pronte. Los deutes de joc són deutes d'honor, s'han de pagar de seguida.

Paco. Pero da on trauré les tres mil pessetes?

Pons. Tenín-ne ton pare, això no.s pregunta.

Paco. No me les voldrà doná. Es deute de joc i és l'únic que tenim prohibit.

10 **Pons.** Tots los pares són iguals. Tots prohibixen lo milló. Doncs mira, si no te les dóna... pren-les.

Paco. Robá? Mai

Pons. No sirà robá. Adelantaràs un xic lo cobro de part de la herència i res més.

15 **Paco.** No, no, lo papà.s moriria. Se consideraria deshonorat i ell l'honor l'aprecia més que la vida.

Pons. I si.t porten al jusgat per mal pagadó, no sirà més gran lo deshonor? A part de que s'enterarà que jugues. Creu-me, lo millor és acudir a la caixa.

Paco. Això, mai. No cal que.m tentes.

20 **Pons.** No sigues tonto. Tot lo més que farà quan se n'entere sirà renyar-te. Cridarà, s'anfadarà i després, re. Pensa-hu. I ademés... I si prenem precaucions per a despistar-lo?

Paco. Com?

25 **Pons.** Això rai; té, dixa-li dins la caixa això (Allargan-li un llibret de notes que ha caigut de la butxaca de Joanet i que ha plegat Pons.)

Paco. No, no vull que hu pague.l pobre Joanet.

Pons. Apa home, qu.és bord, ell rai. Mira, no.ls prenguis justos, no siguis

tonto. Posat a fé, quans més milló. Lo mateix cridarà per tres mil que per sis mil. Apa, anima't. Io vaig a dir-li a.n aquell que esta nit tot lo més llerg li pagaràs. Adéu i cuita. Aprofita ara que no hi són. Adéu. (Se'n va.)

5 **Paco.** Que robe?... Que adelante.l cobro de part de l'herència?... No. Mataria al papà. Pero... me hu reclamaran judicialmén... I qué és robá al fi i al cap? Total, per a les mils que té mon pare sis o vuit mil no li siran res... Pero.m deshonro... Ah, no. I qué és l'honor? Bah, Bah, cada u l'antén com vol. Té raó Pons... adelantem lo cobro. Después hu cobraré de menos... Es precís... lligat per l'aguacil... portat a la presó... Provem (Decidit, obri la caixa en les claus de damun
10 la taula; en este momén entra Quico, al vore lo que fa Paco s'amaga detràs del biombo.)

Paco. (Ansiós, conta billets.) Un, dos, ... sis, vuit, ia.n tinc prou. (Trau la cartera i.ls posa dins i uns papés que hi han a la caixa. Tanca la caixa i asverat se'n va. Arrecula, torna a obrí i dixa la llibreta de Joanet; se'n va. Quico surt.)

15 **Quico.** Déu meu, Déu meu. Estem a un cap. Oh! Ell? Ell roba? D. Paco, un lladre?

(Entren Joanet i Manolo; al vore.ls se'n va Quico.)

Joanet. A on vas Quico tan cremat?

20 **Manolo.** Deu está anfadat pels cops d'adés. Me permetràs un momén? Vaig a vore si Paco té preparat lo viatge d'esta tarde. No.t convido perquè.s tracta d'una juerga en tota regla... Anem en automòbil.

Joanet. Divertiu's, pero...

Manolo. Perd cuidado que farem lo que podrem. No som com tu, natros. La vida l'entenem d'una atra manera.

25 (Se'n va. Joanet se queda buscan per damun la taula.)

Joanet. A on hauré posat la llibreta de notes?

(Entra D. Manuel.)

D. Manuel. Qué fas aquí, tu? Qué busques a la meua taula?

Joanet. Acabo de despedir-me de Manolo que ha vingut en mi.

30 **D. Manuel.** Me'ls faràs malbé tu a mos fills. Mala ascola és la hipocresia per a qué.s pugue adependre res de bo.

Joanet. ¿Io hipòcrita? (Humilmén.)

D. Manuel. Fuig de davan meu.

Joanet. Si no li sóc grat me n'aniré hasta de casa.

D. Manuel. A on aniries, desgraciat?

5 **Joanet.** Lluny, ben lluny, a on no.l pugués molestá la meua presència.

D. Manuel. Me fas fàstic.

(Entra Quico.)

Quico. D. Manuel, aquí fora està lo del banc que ve a cobrá una lletra.

10 **D. Manuel.** Espera't, que li pagaràs. Es lo teu calis. Malaguanyades dos mil pessetes. (Se busca les claus damun, no les troba; estan damunt la taula, obri, reigira i no troba res; asfereït, se dixca caure a una cadira. Quico i Joanet acudixen a socórre.l.)

Joanet. Tio, qué té? Per l'amor de Déu Quico, vés, corre a buscá.l metge, motet. (Quico se'n va.)

15 **D. Manuel.** No, no és res, és la impresió...

Joanet. De qué?

D. Manuel. M'han robat!

Joanet. Si només és això, rai. Creia que era un atra cosa.

20 **D. Manuel.** (Rabiós.) Te pareix poc? Fuig, fuig de la meua presència. Alegrarse de que m'haiguen robat!

Joanet. (Respectuós s'aparta. Entra Quico en una botella i un got a la mà.)

D. Manuel. No vull res, Quico. Vés, dis-li al del banc que io passaré a retirá la lletra. (Se'n va Quico.)

25 **D. Manuel.** (Torna a alçar-se, reigira i mira la caixa. Al trobá la llibreta de Joanet se'n va cap a.n ell, diu tràgicamen.) De qui és, això?

Joanet. (Afectat per l'actitud del tio, diu.) Meu, tio.

D. Manuel. Hu confesses?

Joanet. Sí, senyor.

D. Manuel. *Ya pareció.l peine. Si no podia ser menos* (Exaltan-se.) "Bord i mula sempre.n fan una". Malaïda l'hora en qué mon germà.t va arroplegá. Lladre més
5 que lladre. Torna'm lo que m'has robat.

Joanet. Io?

D. Manuel. Tu

(Entren Manolo i D. Rafel.)

D. Rafel. Qué és això?

10 **D. Manuel.** Mira-te'l, és un lladre. M'ha robat. Acabo de descobrir-lo. (Joanet cau desmai.)

D. Rafel. (Corren a ajudar-lo.) Cuidado Manel, que l'acusació és gravíssima.

D. Manuel. Hu ha confessat.

D. Rafel. (Ploran.) Desgraciat.

15 **D. Manuel.** Més desgraciat sóc io de tindre a.n esta víbora al costat de mos fills. Oh, si un fill meu feia lo que este lladre ha fet, moriria de repén. Mos ha deshonrat a tots. Pero no quedarà sense càstig. (Se'n va al teléfono i toca.l timbre.) Centro? En lo quartel de la guàrdia civil... (Toca.l timbre.) Quartel de la guàrdia civil? Acaben de fer un robo a casa meua. Tenim lo lladre, vinguen de seguida.
20 (Toca.l timbre i penja l'auricular.)

D. Rafel. Hu veig i no me hu crec (Plora.)

D. Manuel. (Cridan.) Quico, Quico! (entra Quico.) Tanca totes les portes de la sala i queda't aquí. Que no súrtingue ningú i no obrigues a ningú si no sóc io o la guàrdia civil. Anem natros. (Se'n van.)

25 **Quico.** Qué passa aquí? Qué té Joanet? (S'acotxa i toca la cara a Joanet.) Joanet! Mossen Joanet!... (Obri.ls ulls... respira...) Qué és? Qué té? Per l'amor de Déu, digue'm qué ha passat. (Joanet incorporan-se.)

Joanet. Una desgràcia tremenda. Han robat i m'hu volen fé pagá a mi.

(Quico pega un bot i en bramit de llaó diu.)

Quico. Qui?

Joanet. D. Manuel ha trobat dins la caixa la meua llibreteta de notes.

Quico. Ah, Lladre!

5 **Joanet.** Tu també, Quico? Tu també creus que sóc lladre?

Quico. Tu fill meu? No, no hu ets tu.l lladre. Io sé qui és. Io hu hai vist tot. No tingues temó.

10 **Joanet.** (Cau assentat a la cadira i diu.) Gràcies, Déu meu. Ets Déu de justícia i veles sempre per l'ignocència. (Agobiat té.l cap a les mans.) Qui és lo desgraciat que ha caigut en la tentació?

Quico. Un pillo dels més grossos. Lo Paco. Lo que diu que estudia per a inginié, lo que adés m'ha pegat.

Joanet. Paco? Paco, no pot sé.

Quico. Io hu hai vist tot (Joanet medita.)

15 **Joanet.** Com hu farem, Déu meu? Inspira'm Senyó un mig per a salvar-los...
Quico. Amic Quico, vols fer-me un favor, lo més gros que podries fer-me en ta vida?

Quico. Sang que.m demanes.

Joanet. No demano tan.

20 **Quico.** Dignes, que no.t puc negá res.

Joanet. Ah, gràcies. Jura'm que no diràs a ningú que ha sigut Paco lo que...

Quico. Això sí que no. Això no hu concedixo.

25 **Joanet.** Sí Quico, per l'amor de Déu. Quan sabria D. Manuel que Paco s'ha deshonrat, deshonran a.n ell, se moriria de repén. Que se salve, Quico. Io no tinc a ningú al món. Sóc bord. A la caritat d'esta casa dec lo que sóc. Dixa'm que d'un modo u atre pague lo mol que m'han fet. No digue res.

Quico. No veus que si callo quedes deshonrat per a tota la vida?

Joanet. Qué val l'honra d'un bord?

Quico. Pensa que D. Rafel t'avurriria.

Joanet. Pero salvarem a son germà.

Quico. Pensa que ls enemics del clero diran que dels seminaris surten lladres.

5 **Joanet.** De la calúmnia, quan Déu vol, fa trobá xispes que fan brillá més la virtut dels bons.

Quico. Me demanes un impossible.

(De dins D. Manuel: Obri Quico!.)

10 **Joanet.** (Agenollat als peus de Quico, li diu.) Per les cinc llagues de Cristo guarda'l secret.

(Obrin violentamén la porta i troben a Joanet aginollat encara. Entren tots.)

15 **D. Manuel.** Volies forçá a Quico per a qué no obrigués? Ia hu veus, no t'ha valgut. No podràs fuigí ni angatussar-lo perquè ara mateix vaig a amanillar-te estes sacrílegues mans, mans en les que havies d'alçá l'Hòstia Santa. ¡Un lladre consagran a Déu!

D. Rafel. Per l'amor de Déu, Manuel. No augmentes los meus sufrimens. No barruntes la llaga parlan d'esta manera, que no hu podré resistí. Acabem. Si se l'han d'emportá, de seguida.

Quico. No! (Cridan.)

20 **Joanet.** Quico. (Suplican.)

D. Manuel. Qué vol dí que no?

25 **Quico.** Que no, dic. No se l'amportaran que no digue io abans dos paraules a D. Rafel (L'agafa pel braç i en violència se l'amporta a un racó. Mentrestant entre D. Manuel i Pons amanillen a Joanet. Correns surt de dins D. Rafel i apartan a espentes a Pons i D. Manuel desfà los grillets a Joanet. Después abraçan-se a Joanet.)

D. Rafel. Fill meu!!

D. Manuel. No t'hi empenyes que no s'escaparà a l'acció de la justícia. I acaba d'una d'acariciar-lo perquè si no trencarem per a tota la vida. Lladre, bord, i

ancara.l vols?

D. Rafel. (A Quico, en imperi.) Vés i digues al sargento de la guàrdia civil que no cal vindre, ia. Que dispense la molèstia. S'han trobat los dinés. No ha sigut robo. Au, de pressa.

5 **D. Manuel.** Quico! (En més imperi.) Aquí, de tu, mano io. I com a amo dispo que vaigues i digues que no tarden ni un minut més a vindre a cumplí en la seua obligació d'agafá i lligá lladres com este bord.

10 **D. Rafel.** Ia que hu vols, pren-hu. (S'abalança a Paco i li trau la cartera; en actitud dramàtica li tira los billets i ls documens a la cara, dién:) No són sempre ls bords los que.n fan una. A vegades també.n fan los rebordonits. (A Pons.) Te'n vas de seguida lluny, ben lluny, sinó.t faig lligá a tu. I ara per a que hu sàpigues, mon fill, lo bord, lo bord Joanet, sabia qui era.l lladre i per a salvá.l teu honor, ell voluntàriamén se deshonorava. Per a qué ton fill no pergués lo prestigi davan
15 la societat, ell llançava la carrera i.s tancava totes les portes, obrín-se la de la presó. Se despullava del meu afecte i renunciava a la meua herència.

Qué hi dius ara del bord?

Tenia raó al dir-vos que qui bé sembra, bé cull?
Io hai sembrat caritat i ai cullit gratitud heroica... Qué hi dieu?

20 (Paco i son pare s'abracen en Joanet i Quico, Manolo i D. Rafel, completen lo quadro).

Telon lento.

RAFELET DE PACRÚ

PERSONATGE:

RAFELET DE PACRÚ, paigés (19 anys)

L'escena representa lo quarto guardarropia d'un teatro (mides de la propietat).

A l'alçar-se.l telon, figura que dins, al teatro, van a començá la funció.

Face's gran rebombori.

Un que canta a grans crits: *Costas las de Llepante, Playas de Lloré.*

5 Un atre que recita fort:

No me causan vapor -vuestros semblantes estribos jamás ni vivos ni muertos- me pagaran lo dinar.

10 Cops de martell, campanades, una sèrie de tres campanades, i avís d'alçar-se.l telon. Un momén de silenci i un crit d'un que figura que ha de surtí a escena, que diu:

- Morral! No alces lo telon ancara, que estic en calçotets.

Ultims crits de: *todo el mundo fuera del escenario*, i silenci complet.

15 Surt al guardarropia Pacrú, vestit de paigés, en una capa llargueruda a la mà, en la que hi haurà embolicada en paper fi, la gaita (La durà com si dugués una relíquia), s'atansa i fén un gran crit diu:)

20 - Avui, avui acabaré de patí! Qui hu diria. Allà a on me veuen, io no sóc io. Vull di que l'alegria fa que.m trobe baratat. Sí sinyós. (Dirigín-se a una dona de primera fila) Ascolte, vosté? No se'n rigue. Sí, a vosté. Mire'm bé. Li faig peça? Ah, pos aspere's d'aquí una hora. Mire'm bé. Veu estos calçons? M'aguaita.l jopetí? Pos d'aquí un hora este jopetí i estos calçons los hauré baratat per uns pantalons llergs negres de sinyó, este jopetí per una levita i este mocadó per un tarot que si a mà bé sirà de copa.

25 Ah! que contén estic! quina alegria tinc! (Saltan i brincant.) Oh! quina enveja tindran los companys! Ells que.m se'n burlaven perquè m'agradava tan la comèdia. Sí. Avui és lo dia més feliç de ma vida.

Sento dí que.l dia més alegre és lo que.s mata.l tocino, o.l que.s mor la sogra. Pos més, mol més alegre és per a mi lo dia d'avui que si hagués matat a la sogra i me s'hagués mort lo tocino, vull dí, al ravés; ia no sé.l que.m dic. No sé lo que.m pesco. Bueno, lo cas és que d'esta tindré dinés, tindré nom, tindré glòria.

La nòvia que no m'estima gaire perquè... perquè... vés a sabé perquè no m'estima la nóvia. Bueno, io ia hu sé, perquè sóc paigés. I ella vol un sinyoret. Pos ia hu siré, dona, ia hu siré, més de lo que tu.t penses. Vaiga s'ha acabat lo sé paigés. Avui me despedixo de la pollagana, dels aixols i les aixades. Ia s'ha
5 acabat aná a segá aufals i plantá panís i asllemená garriga. Prou. No vull sé més víctima. No vull treballá més. Que treballen los tontos. Vull sé... A que va que totes estes no.ls hai dit de lo que.s tracta? No hu dic, io? Tan se val de mi com d'un campaná de baijoques. Si estic mig boig. Es l'alegria, és la ditxa, és la felicitat que m'ha trastocat.

10 Pos sí... (En misteri.) Dixo de paigés per a fer-me... andevinen!... per a fer-me comediant.

Ah sí, lo meu delé de tota la vida: sé comedian. Aná pel món en les comediantes, vore terrenos. Escoltá aplausos, fé de rei, fé de guerrero. Oh, sobretot fé de guerrero.

15 Ia.m veig en aquell carro i la llança dién (Ben desafortadamén)

*Yo a las cabañas subí
yo a los palacios bajé
todo el mundo recorrí
caballero en mi corcel
20 todo lo que yo quisí
todo bien lo conseguí.*

(I aquí cop, allà trompada, sabrada per aquí, llançada per allà.) No res, ni Calvo, ni Mico, ni la Guerrero, ni Merdora, ni cap dels grans comediantes me podran fer la traveta perquè a tots guanyaré.

25 Com m'aplaudiran...

Avui, avui és lo dia més felíç de la meua vida. L'empresari m'ha dit que.m s'amportarà i.m darà des del primé dia sis pessetes i tres quinzets de sou, i gastos de tren pagats. Ia hu veuen, quin jornal.

30 Pero en una condició. I estic assorat, no hu dic de riure. Estic assorat, perquè si la condició no.s cumplix no hi ha res del tracte. No me se'n amportaran i hauré de torná a sé paigés. I tots me se'n burlaran. Ia voran la condició. L'empresari m'ha dit:

35 - Té. (Ensenyan la capsà.) Aquí tens això. Es una gaita. Una gaita de plata. Esta nit, a la funció que donarem surtiràs tu vestit de sinyó. Quan io t'avisaré trauràs la gaita i tocaràs. Si después de tocá, la gen s'aguanta séria, si después de tocá, la gen no se'n riu, vindràs en mi. Te daré lo sou que hai dit i firmarem una contracta per dos anys.

Ara, si la gen después de tocá se posa a riure, no podrà sé. Sirà prova de que no servixes per a còmic i t'hauràs de quedá.

5 Ia hu veuen. Tot està en qué la gen s'aguante séria, ben séria. Tot està en qué no se'n rigue la gen. Qué.ls pareix? Se'n riurà la gen? S'aguantarà séria la gen? ¿Qué.ls sembla si fem la prova?

Miren, d'aquí poc rato ia.m tocarà surtí allà al teatro a tocà. Qué.ls sembla de tocá aquí primé? Sí? Pos bueno, me vestiré primé. Sinó, no cal, només en qué.m pose lo sombrero de copa (Se'l posa.) i la levita (Se la posa en molta comèdia.), ia n'hi haurà prou. Ara toquem.

10 (En molta comèdia desambaina la capsa, trau la gaita, la desambolica i com preparant-se per a tocá, diu.)

15 Oh gaita meua, Oh dolçaina ditxosa, oh tracte admirable, don de la meua ditxa, oh carrató que.m durà per estos mons a conquistá glòria i dinés, io.t saludo. Oh gaita, gaita, per tu siré ditxós, per tu.m cantaran allò de (Forts crits.) *A mi gusta la gaita/ gusta la gaita/ gusta.l gaitero.*

Pero tindrè la sort de que no se'n riguen la gen?
A vore, provem.

20 Ia hu saben, si después de tocá se'n riuen, estic perdut. A vore, provem. (S'aixarranca, umfla bé les galtes, se posa la llengüeta a la boca, va a bufá pero repensan-se, diu.) Se'n riuran? Per l'amor de Déu, aguanten-se ben sérios, miren que és lo meu porvenir. A veam (Umfla, bufa i.s queda fén carasses; al sentir-se algo a la cara, al voler-se torcá, s'hi escampa més.)

25 Se'n riuen? Això.ls fa riure? Debò debò? Pos estic perdut (Dins se sent una campana.) Ara.m toca surtí allà fora. Que.ls pareix, se'n riuran? Oh, ia.m penso.l que.m toca, atra vegada a sé paigés.

Si a lo menos Paquita.m vulgués paigés com sóc. Pero... sí que.m voldrà perquè ben mirat ella no.m vol, no perquè sigue paigés sinó perquè sóc un mal paigés, un mal trabaca.

Vaiga, anem a prová. Se'n riuran? Que no se'n riguen, que no se'n riguen...

30 (Se'n va cap a dins, i cau lo Telon)

FABIÀ TONYINA

Semi-diàleg en prosa.

PERSONATGE: Fabià Tonyina. Oradó anarquiste, agitadó de professió, que tot hu vol matá i la dona li pega.

5 A l'alçar-se.l telon apareix per la porta del foro un braç arromangat hasta.l colze, portan a la mà un gavinyet de carnisé dels més grossos. Sense acabá de surtí diu en marcat acento català.

- Buenu, buenu Tuis, de seguida quedarà llest. Te'l púsaré més llúen qu.un mirall.

(Apareix tot lo cos del terrible Fabià en mànigues de camisa i desgrenyat.)

10 - Tinc una dona, més ben dit, la dona.m té a.n a mi, que... Tinc fet un ex-voto per al dia que un tranvia me la mate o.ls seigineros se l'emporten o me la decomisse un carabiné. Ai lo dia que.m quede viudo... (A una de les primeres files) Vosté està per meréixe, jova?... vaia, vaia... per mols anys... Veurà no.m face mala cara, dic que per mols anys que Déu la guardi de paréixe.s a la meua Tuis.

¡¡¡I que io en lo meu gènit haigi d'aguantá a.n aquella fera... en lo meu gènit!!!

15 Veuen aquet gavinet? Lo veuen? Doncs bé, est.arma que en mans del poble honrat hauria de sé l'emblema de la llibertat, lo símbol de la justícia, i la palanca de la nivellació social, en les meues mans és lo sello d'utòpiques tiranies, i de esclavituds inconcebibles. Es veritat.

20 Me n'anava adés al miting en què hai de parlá i que fem al trinquet del ai, ai, ai; ia estava vestit que la Tuis me crida i.m mana que li netegi aquet ganivet brut de peix, de la tunyina que io acabava de netejá.

25 No m'ha valgut protestá. M'ha amenaçat en una atra tunyina si no.l llimpiava de pressa. Io llimpiá los gavinyets bruts de peix? Io? Lo milló oradó anarquiste que.s passeja per Barcelona? Io que treballa per la redemció de l'obré? Io que des del periòdic, des de la revista àcrata i des de la tribuna revolucionària treballa perquè la tirania, l'esclavitud, l'esplotació del proletariat, s'abolixquin i s'acaben, me veig tiranitzat, i esplotat i esclau de la dona.

30 Io que faig tremolá a l'exèrcit en les meues predicacions, io que conseguiré que.s cremen los convents que.s facen foguerades dels bancs a on los burgesos hi guarden los calés, io que voldria vore triumfanta l'idea salvadora de la més rabiosa acràcia, io que voldria vore les llames fetes de tribunals de justícia, de cadires de tronus i de fustes dorades de tots los altás, io estic condemnat a no vore més foc que.l que la Tuis me fa encendre als foguerills i al brasé lo dia de fred.

Io que voldria fossen consagrats pel món sencé los drets proclamats per Carlos Marx, per Engels i Kuropotkin, me veig privat de fumá per mandato imperatiu de la meua estimada Tuis, que mals dimonis se l'emporten.

5 Io que estic a pun de conseguí en les meues predicacions que s'acabi l'humanitat imbècil per falta de fills, me veig obligat a deshora a dixá.l llit per a passeijá.ls marrecs que.m ploren.

10 Io que renego de sotanes i frares i bisbes i capellans i cofradies i beatos, cada dumenge.m veig obligat per la maleïda dona a aná a missa primera si no vull rebre pallissa al negar-me. Pero... No vull ni puc aguantá més. No vull ni dec tindre més pacència. Me rebelo, abaix la tirania matrimonial, abaix la hegemonia gemenista, abaix l'imperi de les dones, fora l'esclavitud marital. Per a algo sóc anarquiste, per a algo sóc incendiari, per a algo sóc enemic dels burgesos. Lo dia que la dona vullgue maná a casa meua, Ah!! allavons sirá l'hora de vengar-me de totes les pallisses que m'ha donat. Fora me proclamo lliure i amo absolut de les
15 meues accions! Mos vorem, Tuis!!!

(De dins una veu de dona.)

- Fabià!!! Està net lo gavinet?

(Fabià en temó.)

20 - Ai, la Tuis!! (Contestán melosamén.) No Tuis, no està encara, espera't. (Comença a fregá de firme lo gavinet en un tros de rajola.)

25 - Quin dia sirà aquell que per a mi brillarà lo sol de la llibertat redentora? Qué fan los tranvies que t'agafen? A on són los barrets de ximeneia que no cauen? A on són los llaons del parque que no se solten i no.t se mengen, bruixota? Pero... no, no cal... io proclamo en veu mol alta la meua llibertat, io dic cridan que no vull está més subjecte als mandatos d'un ser miserable que.s vist pel cap. No vull que.m diguen més al club que les faldetes de la dona a meua casa tenen més autoritat que.ls meus pantalons. La dona a la cuina, io a laborá per la felicitat social. Fora tiranos, no creuré més, no, no i no.

(De dins.)

30 - Qué dius, Fabià?

(Fabià en veu amaricada.)

- Res, res Tuietes, res, res.

(De dins.)

- De pressa que ancara has de plegá.ls llits i has de desgraná.ls pèsols.

(Fabià en consternació.)

- Hu veuen?

5 (De dins.)

- De pressa si no tens ganes de que súrtingue en la granera. Apa que de un modo hu atre t'has de guanyá lo que.t minges i io suo, gos.

(Fabià en rabiola contenguda.)

10 - No n'hi ha per tirá lo barret al foc? Io, gos!!! Io que rento, planxo la robeta dels crios, escuro, plego.ls llits, passo bugada, faig lo minjá... Io, gos. Sí, sempre.m diu gos perquè no vull treballá d'impresó que és lo meu ofici. No, no vull treballá perquè no vull sé explotat per la maleïda burguesia. No vull treballá perquè lo treballá és d'hòmens inconscients, perquè lo treballá deshonra.

15 Io gos i faig tot lo de casa. Io gos i recibixo si.m nego cada cop de granera que atontix. Io gos!!! I ella, qué fa? Total perquè té tallé de modistes i guanya explotan a les cusidores lo que entre tots gastem a la casa. Ves!!! Io gos!!!

(De dins.)

- Que no acabem? Mira que surto.

(Fabià.)

20 - Va, va. (Miran-se.l gavinet.) Lo dia que vingue la nostra, no.t voràs més brut de tonyina. Aquell dia t'hauran de netejá les taques de sang de burgués i de bisbe i de frares i sobre tot de la sang de lo que tinc més ganes de matá, d'un requeté.

(Se sen soroll de dins.) (Fabià en temó.)

- Ai mare!!! Si no duc pressa en entrá, no podré tindre este gust. Passen-ho bé.

25 (Donan les últimes fregades.)

- Vaig Tuis meua, vaig prendeta meua, tarrusset de sucre dolç, vaig, no t'amoïnís. Oh, quin dia sirá aquell que pugue portá l'ex-voto a l'ermita?...

(Empunyan lo gavinet en desesperació diu.)

- Si tarda, me'l clavaré aquí.

(En actitud tràgica fa senya de clavar-se'l al pit, se n'entra correns.)

TELON

GUTIERRES igual RATERA

O

UN MUNICIPAL VALÉN

Poca sustància representable original de BLIK-BLEK

5 Tortosa, 5 novembre 1.913

Estrenat en èxit lo 6 novembre de 1.913

PERSONATGE

PASQUAL RATERA, remendon d'ofici i municipal de professió (57 anys aprofitats). OSCAR CALDERO.

LLOC

- 5 Tortosa o un atra ciutat tan desgraciada com aquella.

ÈPOCA

La dels sinverguenses. 1913. (Tems electoral).

Surt per un costat sense alça.l telon, Pasqual Ratera, vestit de polissón. Porta a una mà una palmatòria i a l'atra un revòlver. Davall del braç hi portarà lo sabre. Tremolan de temó preguntarà a un de la primera fila de butaques.

5 - A vosté li fan temó les rates? En la cara li conec que sí. A mi... a mi... me'n feien pero ara... ia no me'n fan. N'ha vist saltá una ara fa poc abans d'entrá? Recristina si l'antreguardo (Fén senya de dispará.l revòlver.) Aiiiiiii!!! (Fén un gran crit i pegan un brinco que li fa caure.l sabre i.l revòlver i la palmatòria.) Me pensava que.m mossegava la pantorrilla. No, no ha sigut res. M'hai quedat a fosques...

10 (Arroplega.ls xirimbolos i diu.)

- Esperen-se que vaig a encendre llum i a córrre la quartina.

(Se n'entra cap a dins per l'atre cantó da on ha surtit i s'alça.l telon.)

15 L'escena representa una entradeta a on hi té.l tallé un remendon. Una tauleta de sabaté, sabates i botes velles. En un cordell penjat de banda a banda de botiga hi apareixen penjats uns pantalons en lo cul ple de fang i esgarrats d'un camal.

20 Pasqualet a l'entrá dixa a paupons lo revòlver damun de la tauleta, encén un misto i encén la palmatòria sempre tremolan i miran per terra. Se trau lo ros i.l capot tornan-se a posá lo sabre penjat a la trintxa. Procurarà portá una calba fenomenal. Tot això en molta comèdia. Agafan una sabata vella s'assenta davan la tauleta después d'haver-se posat lo davantalet de treballá, fet això diu.

25 - Pos sí sinyós, ia hu saben, per a lo que vulguen maná. A ratos perduts faig de l'ofici. Sóc sabaté de vell. Ara mateix vaig a posá unes miges soles i unes retapes a la Miguela, la criada del tercé pis. Io no sé com és. Sóc polisson. Faig de sabaté. Limpio les botes a tots los concejals republicans, faig gàbies, venc cordes de guitarra, apanyo acordeons i tallo ulls de poll sense doló. Fén tanta cosa no puc acabá d'arroplegá onze pessetes que.m falten per a puguer-me casá. Bé és veritat que de sé polisson no cobro, i que.ls concejals republicans no.m donen res de limpiar-los les botes, pero vaiga... No.m puc casá... Sóc viudo per set vegades.

Ara m'arroplego dinés per a tornar-me a casá. Fa set mesos que tinc nou pessetes arroplegades i necessito quatre duros. En quan tingue les onze pessetes, au ia hi tornem a sé. (S'alça.)

5 - Mai diran en qui.m caso? En Ramona, la cusina del nebot de la germana de la dida del cunyat de la padrina del sogre de la neboda de la portera de Calderilla, lo Concejal. Una bona moxa de 61 anys fets. Es guapa ancara que li falten onze dens. Pero ancara, ancara Déu n'hi do. Ia la coneixeran. La tinc txiflada. I és cla! Qui no.s xifla per mi? Fa tres anys i vuit mesos que sóc polisson i l'Inspectó diu que no n'hi ha cap de tan aligante i valeroso com io. I és veritat, io valen hu sóc 10 mol. A mi lo mateix me té entrá a una taverna que juguen a la mona que despartí als nois que.s barallen quan surten d'estudi. Lo mateix vaig a vore si ha fet mol de mal un foc a la mig hora de passat que acudixo a la fon del Rastre después que les dones han omplit los cantes per a evitá que s'arranquen los monyos si.s barallen. No està bé l'alabar-me pero és veritat. Al cuerpo no n'hi ha d'atre més 15 valén que io. Per això l'Inspectó sempre.m mana los servicis més delicats. Només me fa patí una cosa. Que m'obliguen a parlá en castellà. No hi puc entrá. La semana passada l'Inspectó me hu dia.

- *Senyó Pasqual, ostet no se fica.*

20 - Aquell mateix dia me va dá una prova de que si m'estima és per la meua valentia, me va dí.

- *Ahoy a boquita noche, anirá a la calle del Carbon que está la soegra aquella que quiere anvenenar al gendro. Vaia ostet i la lligará i la puertará al Cuartelete.*

25 Vaig. Pico, surten, obrin i Maria Santíssima del Carme! Si no és pel meu valor, per la meua serenitat en sundemà los diaris haurien dit. "*Ayer víctima de su obligación i de las tenallas de una soegra anforismada, fallesió quedando defunto el goardia Pasqual Ratera*". Gràcies al meu valor la bruixa aquella no.m va fé la festa. Vaig fugí correns. M'acaçava en les mordaces del foc i una cobertora de calderó.

- La semana passada me crida un atra vegada i.m diu.

30 - *Pasqual, vaiase ostet al callecon de los burros, i aguaita bien que vive allí un candidato repoblicano a conseqal i segun confidencias quere echarse a la calle desde el quinto piso. Vaia i si se tira ampómelo que no se mate.*

Vaig. Desambaino.l sabre i espera que espera, ancara no s'ha tirat ara. Recristina si s'arriba a tirá. En lo sabre l'hauria ampomat. Més va valé així.

35 Com veuen sóc un valén de marca maijó. Tan sols una cosa me feia temó a.n este món. Les rates. Pero ia no me'n fan. ¿Saben com m'hu hai arreglat per a

perdre la temó?. Miren, així. (Va dins i trau una ratera en unes quantes rates o cunillets menuts, vius, i surt dién mentres ensenya la ratera al públic.)

5 - Veuen? Són rates. Aquells animallets que tan m'assoraven, que tans mals ratos m'havien donat. Tenín-los aquí prop, veién-los sempre prop de mi hai acabat per perdre'ls la temó.

(En este momén de dins de l'escenari astiren un fil que porta enganxat a la punta un drap negre, al vore'l Pasqual llança la ratera, trau lo sabre, pren lo revòlver i puja a una cadira. Diu, entre crits de comèdia temorica.)

10 - Aiiii!! Aiiii!! N'ha passat una més grossa que un cunill, més, més, mol més. Més grossa que un cabrit. Semblava un burro.

(Mira per tot arreu des de dal de la cadira i no veién res baixa i encaran-se en un ser imaginari diu fén lo valén.)

15 - Surt. Surt xitxa. Surt i voràs lo que.t passa. Ara hi torno. Vostés se'n rien de mí. Per qué? Perqué.m fan temó les rates? Que a vostés no.ls ne fan? Estaria bé que vostés se burlessen de mí si a vostés no.ls ne feien, pero ara? Sempre hu voràs així. Cap geperut se veu la gepa. Que no.ls fan temó les rates? Ara hu vorem. Agafa decidit la ratera, s'atansa cap a les *candilejes*, trau casi tot lo cos fora i fén acció d'aubrí la ratera diu.)

20 - Ara vorem si vostés són tan valens que no.s meneigen al soltar-los io les rates, ara vorem. (Fa acció d'aubrí la ratera pero com qui.s repensa diu.)

- No, no vull fe la prova de soltar-los les rates. No vull que armen aquí un escàndol. Me la carregaria io, per sé braç d'autoritat. Pero un atra vegada no.s burlen de faltes que veiguen a un atre i vostés també les tinguen. (Adonan-se de la faena que ha començat 20 vegades.)

25 - Vaiga, avui tampoc podré posá les miges soles a la Miguela. Sempre.m passa igual. Vinc en ànimo de treballá i per un sis u as no puc. (Miran lo relotge.) Són les vuit i mija. Vaiga me'n vaig cap al teatro, estic de servici. De bona gana no hi aniria, perquè ancara que sóc valén allí en tanta gen no m'aclarixo. Totes les nits que hi vaig me passa una cosa u atra. Despús-anit, posava io orde a l'antrada, 30 allí a la taquilla, que van començá a pegar-se dos o tres per si l'un havia passat davan a l'atre. Vaig a despartir-los, no vaig pugué passá per menos, no.m vaig pugué escabullí de cap modo, com solem fé sempre natros. Bé, vaig a despartir-los i en una espenta me van tirá dins d'un bassot. Miren com me van posá.ls pantalons (Despenja los que hi han penjats al cordell i.ls ensenya posan una cara 35 ben llastimosa.) No és lo mal lo que.s van fé los pantalons, lo mal està en lo que io.m vaig fé davall dels calçotets.

5 Tot és per la falta de respecte a l'autoritat i per culpa que sóc tan valén. Si quan m'envien per puestos de perill no hi anés no.m passaria això. No res, que vostés hu passen bé. Si de cas tenen unes miges soles o unes gomes per posá recorden-se de mí. Aquí tenen seua casa. (Anan-se'n i tornan.) Ah! Ia.ls invitaré per al meu casamén, que sirá pronte. Tan pronte com acabe d'arroplegá les onze pessetes. (Anan-se'n i tornan.) M'alegraré que.ls passe la temó de les rates. Bona nit.

(Se'n va.)

TELON

UN INVÉN MARAVILLÓS

Passatems en un acte.

PERSONATGES

BATISTE LLUMANERA, sabaté vingut a menos, convertit en astròleg curandero.

ROSENDO LLUMANERA, germà de l'astròleg

PERET DE MARADUIX

5 I MOSCATELL, alcalde de Vilatrista

RAMON DE PEROLET

I FARTABELITRE, alcalde de Riudevanci

RAFELET DE MADUIXES, secretari de Vilatrista

JOSEPET D'ASTALZIM, secretari de Riudevanci

10 CABO DE LA GUARDIA CIVIL

GUARDIA CIVIL QUE PARLA

ATRE GUÀRDIA CIVIL (tres o quatre)

PAIGESOS I GEN

Epoca, la dels pillastres. Acció a Tortosa.

ACTE UNIC

L'escena representa la cambra de casa un astròleg. Una taula en un tapet negre. Si pot sé les parets també siran negres (Poden servir les quartines de quansevol funerària.) Damun la taula un relotge d'arena i un mussol dissecat, llibrots grossos, compassos i trastes d'astrologia. A l'esquerra arrollats, posats en claus, papés llergs com a mapes i planos. Una panòplia en armes; una lleixa en botelles, pots de potacari i ambuts de vidre. Un tríode i una ullera grossa, ben grossa. L'astròleg vestirà una opalanda de coloraines i portarà al pit pintat un sol, i al faldà de detràs, pels voltans del final de l'esquena hi durà una lluna pintada; al cap una caputxa. Ha de pendre per modelo lo ninot que va pintat a la tapa dels calendaris zaragozanos.

Detràs la taula un sillon de vaqueta. A un racó tres candeleros negres en candeles verdes.

ESCENA I

15 Astròleg i Peret de Maraduix.

A l'alçar-se.l telon apareix assentat al sillon, l'astròleg. Los candeleros ancesos damun la taula. Fa les cartes. Peret Maraduix miran en atenció diu, después d'un ratet d'alçar-se.l telon.

Peret. (En misteri.) I qué significa la sota de bastos?

20 **Astròleg.** Pronte hu sabrem. Tres vegades mos ha surtit, i les tres vegades después de l'as d'oros. Això vol dí sort o desgràcia. Tornem a prová (Ascapsa en aparato les cartes i fa muntets.) Ara! Ara hu veig!

Peret. Qué veu?

Astròleg. La planeta de vosté

25 **Peret.** I qué ...?

Astròleg. Vosté acabarà...

Peret. Com acabaré?

Astròleg. Donan-me cinquanta duros i una gallina negra, per de pronte i después lo que li demanen.

Peret. Són mols quartos, això.

Astròleg. No n'hi ha més. La ciència és la ciència. Si vosté vol sabé lo mol que de vosté veig, ha de dar-me cinquanta duros ara. Después, ja vorem.

Peret. I la gallina negra per a qué la vol?

5 **Astròleg.** Per a estudiar-hi la qüestió de les aigües que a vosté li interessa.

Peret. (Quedan uns moments pensatiu en resolució diu.)
No.m queda atre remei: hauré de vendre la plana del Galatxo.

Astròleg. Quan ne traurà?

Pere. Onze u dotze cens duros.

10 **Astròleg.** (Apunta en un paperet a modo de nota la quantitat dita.) En estos dinés i una miqueta que pose més, si vosté vol fé lo que li manaré no sols afonarà per a sempre més al seu enemic, l'alcalde de Riudevanci, sinó que hasta al poble odiat lo podrà fé quedá de tal modo que mentres lo món sigue món no aixequi cuclillo. I además vosté, alcalde actual de Vilatrista passarà a l'història com lo
15 més gran alcalde i polític més gran que haiguen vis los tems passats i voran los que vindran.

Peret. Si és cert lo que.m diu, si io puc afoná al poble contrari, estic disposat a tot, hasta arruïnar-me.

20 **Astròleg.** Per ara sols necessito los cinquanta duros i la gallina negra, en això ia podré dir-li la planeta; después ia vorem.

Peret. No.ls porto ara los cinquanta duros.

Astròleg. Pos no farem res.

Peret. (Reigiran-se les butxaques.) No tinc més que 79 pessetes.

25 **Astròleg.** (Decidit.) Vinguen. Pero sins falta m'haurà d'enviá la gallina negra i.ls quartos, abans de pondre's lo sol, sinó no tindria virtut.

Peret. (En ànsia.) Bueno... digue-me-la de seguida.

Astròleg. Poc a poc se va lluny (S'alça i.s posa la caputxa. Agafa l'ullera i l'ancara al cel per la finestra) Aginolle's vosté, només en un ginoll, en lo dret. Begue's això. (Li allarga una copa a la que hi haurà posat unes gotes d'una

botelleta. A la mà dreta li posa lo mussol, en l'atra lo farà apoiar a.n terra. Apaga totes les llums, només queda la de l'apuntadó. Agafa la vergueta que tindrà dins d'un estutxe i traça un círcul a.n terra, se posa al centro i diu en veu tonan, meneijan violentamén los braços.)

- 5 Aixiu i contesteu a lo que preguntaré. (De dins rellampec de pega grega. Peret dóna proves de temó ridícula.) Qué ha de fé Peret de Maradui, Alcalde de Villatrística, aquí presén, per a afoná al poble que ell odia, al poble de Riudevirañci, qué ha de fé per a qué no quede ni rastre de l'alcalde del mateix poble Ramon de Perolet i Fortabelitre?... (Res, silencio.)
- 10 (Més gran crit.) Skerps! Lleks! Bleks! Nerps! Aixiu i diu pronte, que l'alcalde de Vialtrística hu pagarà ben pagat! Qué ha de fé? (Rebombori i llampecs de pega grega. Peret cau llerg i s'ancenen les llums.)

- Astròleg.** Pensava que no li faia afecte.l dormitori. (De presseta, escriu a un papé.) Si compres l'invén maravillós del Savi Llumanera, conseguiràs tot lo que vols. Dóna-li tot lo que.t demane. Ancara que t'haigues de malvendre tot lo que tens, no patixques, que ancara hi sortiràs guanyan, tot hu rescabalaràs. (Va l'astròleg, li passa un plumero per la cara i Peret se desperta, s'alça i diu.)

Peret. Pensava que estava a l'infern.

20 **Astròleg.** Ia ha passat tot. Ia hu sabem tot.

Peret. Qué hai de fé?

Astròleg. Això que ha escrit lo mateix dimoni gros.

Peret. (Llig tremolan.) Si compres l'invén... (Lo de l'anterior.) I quan val l'invén?

25 **Astròleg.** És caret.

Peret. Quan val? dic. (Decidit.)

Astròleg. Sis mil duros, ni un menos.

Peret. Es mol això, no hi puc arribá.

Astròleg. Que hu pague.l poble, fes-los un reparto.

30 **Peret.** S'amotinarà.

Astròleg. Mata'n mija dotzena i tot s'haurà acabat.

Peret. Bueno, i afonaré a l'alcalde i al poble de Riudevanci?

Astròleg. Del tot!

Peret. Quan puc vindre a buscó l'invén?

Astròleg. Quan dugues los quartos te l'amportaràs.

5 **Peret.** I en qué consistix l'invén?

Astròleg. En tres xismes d'efectes maravillosos. Abans d'amportar-te'ls ia us explicaré lo manejo.

Peret. I podré apoderar-me dels contraris?

Astròleg. Sí, i hasta.ls podràs tallá.l cap a tots si vols, sense perill.

10 **Peret.** Conformes, hasta pronte. (Se'n va decidit.)

ESCENA II

Astròleg i Rosendo.

(Astròleg, traén-se la caputxa i arretiran l'ullera va dién.)

15 **Astròleg.** Han vist quin imbècil? Pos com este lo món n'està facit. Quans ne manté la farina, manos meus! I ella blanca que blanca. Li porto ja estirats 700 duros i lo que te rondaré. Ara en la ceba de volé afoná a l'alcalde de Riudevanci li faré fé tata i nana. No li càpigue dubte, me'ls darà.ls sis mil duros, ja hu voran.

20 **Rosendo.** (Entran bruscamén.) A vore qué n'hai de fé d'aquella bruixa d'allà dins. Ia no puc aguantar-la més. Tinc lo braç fet una concència, me s'ha agafat a morros com una sorra rabiosa perquè diu que en un u atre s'ha d'esfogá a falta de son gendre.

Astròleg. (En estranyesa.) Ancara està aquí la tal Taudora Muixelles?

Rosendo. Sí, ancara està allà dins des de quan ha vingut aquell capsot d'alcalde de Vilatrista.

25 **Astròleg.** Pos mira, dis-li que no s'espere. Si no.m dóna tres dotzenes de llançols de fil i les arracades bones de la galeria, no li donaré.ls polvos que.m demana.

Rosendo. Los llançols ja.ls du, pero les arracades diu que no les vol da perquè pervenen de sos iaïos. En comte de les arracades diu que si vols te donarà tres sarions de figues de coll de dama i dos parelles de perdigots. Si hu vols hu durà de seguida.

5 **Astròleg.** Bueno. Dis-li que hu porte i li daré.ls polvos.
(Se'n va Rosendo.)

Vat aquí una sogra que vol uns polvos per l'istil dels de mata-rates per a posar-los al vi que beu son gendre. Coste.l que coste vol desfer-se'n.

10 **Rosendo.** (Entra desaforat i en la cara sangueijan.)
Mira'm, mira'm com m'ha posat la cara aquella mala muquer, és una fiera.

Astròleg. Com ha estat això?

Rosendo. Perqué volia entrá i jo no l'hai dixat passá avan. Diu que.t se minjarà la freixura si no li dones ara mateix los polvos, pos vol que son gendre ravente esta nit sins falta.

15 **Astròleg.** Trau-la fora de casa al momén.

Rosendo. Io? Ca home! Si me la tanques en una gàbia per l'istil de les de Nivera, ancara, ancara, pero així solta com està, no sirà.l fill menut de ma mare lo que s'hi atanse.

PERET DE POCA TEMÓ ...

Contalla per a menuts i grans. 1.936.

Una vegada era una gallineta i va pondre tres ovets i.n van surtí una polleta blanca, i dos pollastrets, un ros, i l'atre negret, que anaven sempre juntets a la pastura.

5 En això voreu que arriba, coixim-coixam lo Llopet. Al vore'l, los pollastrets que comencen a estirá.ls colls i prepará.ls becs per a defensá a la polleta que estava tremolan de temó, pensan-se que.l Llopet anava per a minjar-se'ls, pero lo més calén era l'aigüera. En veu d'escolanet de les ànimes, va començá diént lo Llopet..

- Polleta, bona polleta, voldríeu traure'm una punxa que tinc a la poteta?

10 Lo pollastret ros, que era un diablet entremetén, aixerit i determinat, tal com han de sé.ls xiquets, dic, los pollastrets, decidit, va cap al Llopet, i en lo bec, en un dos per tres va traure-li la punxa. Lo Llopet, tot contén i agrait, después de fé dos o tres revoltinos per a qué la polleta se'n rigué, se'n va aná cap a la seua coveta, que estava allí propetet.

15 Al poc rato, vat aquí que apareix, en la boca oberta i.l rabo tot estorat, la Raboseta i fén grans xillits, anava dién:

20 - Tinc fam, encara no hai amorzat, i vinc a minjar-me sense pelá ni res, a.n esta polleta blanca. I reganyan les dens se mirava a la pobra polleta que d'una volada havia puijat dal d'un brotet de frígola, i allí estava ploran a llàgrima viva, pensan en qué anava a morí a la panxa de la Raboseta. Manos meus, quan los pollastrets van vore.l perill, van empendre-la a picades, mentres la polleta crits de socorroo!... llançava al vent.

25 Al sentí.ls crits, vat aquí que.l Llopet, en quatre brincos va aparéixe, i agafan en un mos a la Raboseta, pel garganxó, en dos espolsades, va dixar-la llesta, tiran-la en fúria dal d'un ginjolé, quedan-se enganxada pel rabo entre les punxes. Si haguésseu vist la careta que feia... Lo pollastret ros se n'hi burlava.

- Gràcies Llopet. - Va dir-li la Polleta.

- Natros també te les donem -van dí los pollastrets, afeigín lo Negre:

- Mai m'hu hauria cregut de tu, Llopet, que fesses lo que has fet per natros.

- Per qué?

- ¡Home, com ets llop!...

- Te figures que.ls llops som com certes persones, que no.s recorden del bé que.ls fan?

- Tot lo que vulgues, pero... de vegades lo dimoni...

5 - M'acabes de fé pensá en un susuít que li va passá a Peret de Poca Temó, allà pel tems dels moros, quan la mar arribava prop de Campredó a mol poques gambades de Tortosa. Voleu que vo la conte? És una història de la vellúria.

- Guai, sí Llopet, conta-mo-la, si no tens son.

10 - Es bonica? Surt cap nano, i cap velleta? ¿També.s veu allà lluny una llumeta? I.s diu acamina qu.acaminaràs? Dis-hu!

- Ja hu voreu. - I arredolan-se al Llopet, allí ben aclacadets, van quedá en un pam d'orelles escoltan al Llopet que va començá fén Ejemm!, Ejem! i va continuá dién...

15 - Un dia, més ben dit, una nit, un aixam de moros tripulan unes barques canyoneres, entran per la Gola, cotet a cotet, van aná puijant riu amun, i en sé a les vores de Tortosa, com no hi havien atalaies, o torres com la de l'Aldea, ningú.ls va ataüllá, i van pugué saltá a.n terra, i escampan-se per hortès i per prats, roban aquí, degollan allà, i fén més mal que un núvol de pedregada, van fé presonés a un estol de xiquetes i xiquets i de fadrines i xavals, que lligan-los en cadenes los van tirá dins dels barcos com si fossen fardos d'abadeijo sec.

20

Entre.ls presonés estava PERET DE POCA TEMÓ, fill d'un teixidó de la Costa de Santa Clara. Ben lligat i amarrat a una argolla agafada a un dels medissos del barco més gran dels moros, van empendre.l viatge, i cia d'aquí i rema d'allà, después de més d'un mes de navegá, van fé cap a Moreira, repartín-se entre.ls pirates, los presonés que havien fet.

25

A Peret de Poca Temó, lo van dú al mercat d'esclaus, i ficat dins d'una gàbia, allí s'estava esperan que algú li posés preu, pero com anava mal minjat i mal dormit, estava prim com una cerilleta, i com no li dixaven rentá la cara, als ulls se li havien fet llaganyes, i és per tot això, que feia poc goig, i passaven los dies i ningú.l comprava. Semblava una moneta, lo pobre Peret.

30

Quan ja l'amo dels esclaus pensava en tirar-lo al mar per a qué.ls peixos se'l mingessen, vat aquí que apareix pel mercat un moro vellet, en cara de bona persona, i miran-se a Peret li va tindre llàstima, i encaran-se en lo venedó, li pregunta quan ne volia.

- Baratet, li daré. Va respondre-li. Sense gàbia, li costarà tres quinzets i dos mesuretets de llegumet, i en gàbia, tretze pessetes i un ambut per a fé baldanes sacsanudets.

5 - Conformes. Té, aquí tens, cobra't, i l'ambut, te'n vas a casa Lluç, lo prens i que me'l posen al conte. Anem, xiquet -li diu a Peret, que surtín de la gàbia, ja se l'havia carregada al coll. - Com te diuen?

- Peret, per a serví a Déu i a les bones persones.

- No.s diu Déu, se diu Alà...

10 - Ca, home, ca. A mi no m'embolicarà. Los cristians de Santa Clara per més que mos amenacen no.l negarem a Déu. Vosté digue-li com vulgue, io sempre siré com ma mare m'ha ensenyat.

- Home, m'has fet gràcia. Estàs ben criat, i ets valén.

- Veigue, em diuen Peret de Poca Temó...

15 - Bé, home, bé; així m'agrada, que defenses lo que estimes, i no faces com estos bords que de no res s'esglaien i lego són a negar-hu tot i fé traició a lo que haurien de defensá. M'has fet gràcia... Saps lo que hai pensat?

- Digue, Sinyó... eixe; no sé com li hai de dí.

- Io sóc Sidi Mahomet Ben Paif-Igues.

- Sinyó Paifigues? Ja me'n recordaré.

20 - Pos sí. Havia pensat, que tu i io podem sé dos.

- I un sac de palla, tres.

- Guai!... Xeic, saps que ets mol templat?

- No li cal di més que sóc de Santa Clara, d'allà de Tortosa, sap?

25 - Encara m'agrada més. Pos bueno. Tu i io, hem de sé dos bons camarades. Io sóc mol ric. Alà m'ha afavorit sempre i.m sobra de tot. Bueno, pues tot lo meu, d'aquí endavan, vull que sigue a partí en tu. Si io.m minjo una gallina, tu, un atra gallina. Si estreno un caique o un turban, tu també. Si.m faig un cremadet...

- Un qué?
- Un cremadet, una llepolia que vaig adepndre d'un Capità de barco borni de l'ull dret, que si mal no recordo li dien lo "Borni de Cera"...
- 5 - Guai, era del meu poble. Ia hu sé lo que vol di vosté, és allò que fan a l'Aldea, tan bo, lo "calman".
- Pos sí, si io.m faig un calmantet, tu un atre, si.m rusto una llonza, tu un atra.
- Escolte, i si.s pren una purga, io també me n'hauré de pendre un atra?
- Està clá. No quedem que hem de sé en tot iguals?
- A lo menos que no sigue de qualiquinqua...
- 10 - No t'apures, que tot hu arplegarem, Ah! i si io al butxacó hi porto tretze florins, tu tretze florins que hi duràs també. T'agrada.l tracte?
- Si vol anem de calle a firmá l'escritura.
- Espera't que no hai acabat. Tot això, t'hu daré si tu.t compromets a cuidar-te del meu jardí. Regá les magnolieres, birbá la tarongina, arredoní les aufàbigues...
- 15 - I rodá a la nòria si convé. Per treballá rai, no quedarà descontén. Anem a fé l'escritura. Anem-hi, sinyó Paifigues... anem abans no m'arrecule, que vosté és moro i no me n'acabo de fiá.
- Encara no s'acaba? - va dí un pollastret que de quan en quan se furgava l'orella en l'ungla de la poteta.
- 20 - No te l'escoltes, Llopet, a.n este destorba cuentos. Avan i no se'n dixen gens, que a mi m'agrada saber-hu tot fil per agulla.
- Endavan les atxes, d'este modo... Pos com anava dién, feia dos o tres anys que Peret estava en lo bon Sidi Mahomet, que havia baratat lo pèl de bo de bo. En tan escafinyat que estava al surtí del mercat, ara estava gord i llustrós com una clavellinera, i.ls ulls ia no li ploraven, i anava sempre mudat que semblava un moro de casa bona. Tan pronte acabava d'arreglá les plantes del jardí, que tenia sempre limpio, regat i florit, se n'anava cap a Ciutat, i s'embutia per tot i tothom lo coneixia i en tots movia platxèria, i tots se l'estimaven, perquè afavoria a tot qui necessitava sé afavorit.
- 25
- 30 Un dia, ell que va i entra a una iglèsia, al sentí que tocaven l'orgui i cantaven, quedan-se mig alevat, al vore lo repapilleig dels centenàs de candeles que lluien

pels altás i per les aranyes i salomons penjats pel clos de l'iglésia. Miran miran, tot estranyan-se, va vore que allà a un racó al costat d'un altaret hi havia una imatge abandonada, plena de taranyanes i bruta de pols, i no hu cal dí a les fosques, sense ni una mala llàntia ni adho una trista mariposa. Quina.n fa Peret, al vore aquella tristó i abandono? Ell que es trau lo mocadó, i después de ben espolsades les taranyanes, en escupinyades, va començá a rentá les màscares de la imatge. No contén en això, surt fora i a la primera cereria que va trobá, entra i compra una dotzena de candeles de lliura, i va i les encén davan la imatge solitària, i después d'está un ratet fén-li companya, contén i satisfet se'n va aná a retiro.

Com a les cases dels moros no hi ha vàter ni res que s'hi semble, qu.han de fé la pobra gen? pues van al vol, i és per això que Peret totes les nits, en voltes de les dotze, se'n surtia al cam i a la vora del primé pallé, allí s'estava un ratet com si acalentés la cola. Una de les nits, a l'adreçar-se i mentres bufan de satisfacció s'apretava.l cinturó, vat aquí que tot d'un súbito se li apareix davan un sinyó en levita i barret de copa tot carregat d'anells i colgans d'or i diamans i arracades de belluguets que qui sap les onces que valien. Peret, per valén que fos, al vore l'aparició, les cassoletes dels ginolls li anaven cap aquí i cap allà. Pero va sé cosa d'un momén, perquè.l sinyó va preguntar-li:

20 - Bona nit, Peret.

- Guai! Sap lo meu nom?

- Ia hu veus. I tu, saps qui sóc io?

- Ambonarrefé que no.

- Tan si val. Escolta. Tu ets de Tortosa, no?

25 - A molta honra.

- I te l'estimes tu, a Tortosa?

- Daria per ella la vida.

- Pocs tortosins queden com tu, Peret. Avui són mols que contempen com la van despullan i deshonran, i.s queden tan frescos.

30 - No són tortosins estos, cregue'm. No són tortosins, o estan anjullats, per algun siboc. Pero si és així, no tardaran en vore clá, i... bueno més val no pensar-hi. Tampoc no hi puc fer-hi res, io.

- T'agradaria tornar-hi a la teua terra?

- Tenín-hi allí a ma mare i a la nòvia, me hu pregunta?

- Pues no.n parléssem més. Demà a la nit, a.n est.hora prepara-te-hu tot, i espera'm aquí, que t'hi duré.

5 - Vosté? Ara li fan lo mànic. Hu mira mol pla i llis, com si Tortosa estés detrà d'este pallé. Sàpigue que en bona mar, un marino tortosí, que és dels millós del món, li costa més d'un mes de navegá, i en mala mar, qui sap quantes llunes.

- Parles així perquè tens temó.

- Io? Pos que no sap que.m diuen Peret de Poca Temó?

- Pues no parléssem més. Demà a la nit m'esperes aquí.

10 - Hu arregla tot mol pronte vosté. Creu que.m puc dixá al Sinyó Paifigues així com així? Per qui m'ha pres?

- No t'apures, que io li parlaré i tot s'arreglarà.

- Està bé... qui no prova...

15 No cal dí que Peret, en sundemà recordan lo de la nit, hu creia tot un sòmmit, pero per sí u per no, ell va arreglar-se lo pellet, i amagan-se com va pugué lo grapat d'onces que havia pogut arroplegá, i a la primera campanada de les dotze de la nit, obrín cotet a cotet la porta, va així, encaminan-se cap al pallé. Allí l'estava esperan lo sinyó del barret de copa.

- Qué? Estàs determinat?

20 - Lo que tarda.m dol. Toque per avan. Per quin camí pego? A on mos hem d'embarcá?

- Res de barcos, no.ls necessitem.

- Guai! Com passarem la mar?

25 - Puija al berebé. -Li diu aclacan-se una mica per a qué pugués puijá. -Si t'hu estimes més, en conte del berebé, puija a la xirinxina...

- Arreu, a la xirinxina mateix. Au.

I d'un brinco va quedà acavallat al coll del Sinyó de la levita.

- Tanca.ls ulls i no.ls òbrigues d'hasta que t'avise... I si tens temó encara hi ets a tems.

- Temó, io? Toque per avan.

5 - I en movimén suau, sén que comença a puijá per amun i pel ventet que li anava cap a les galtes va comprendre que volaven més de pressa que volen les falzilles.

- Cal dí que va de bo, això? -Va dir-se Peret.

- Obri.ls ulls, si no tens temó.

- A l'obrí.ls ulls, només va vore cel dal i aigua baix.

10 - Ia vorem com acaba, això.

A la mig hora justa, lo sinyó del barret va dí:

- Ia hem arribat. Es esta la casa de tos pares?

Figureu.s l'alegria de Peret al trobar-se dal Santa Clara damun del brancal de seua casa.

15 Pintá l'escena que va desarrollar-se al baixá la mare de Peret i les seues germanes en los llumanés encesos a la mà i regonéixe's... Plos, xills d'alegria, crits de Fill meu! Mare, que velleta vos trobo!... Mano meu, Peret, en tan que t'haviem plorat!... Lo sereno que puija al sentí.l rebombori, los veïns que trauen lo cap per les finestres i al conéixe a Peret, ajuntá.ls seus crits i exclamacions als de
20 l'afortunada mare... i sobre tot la presència d'aquell imponén sinyó en lo barret de copa d'hasta.ls ulls, componia un quadro que és més per a imaginat que per a contat. Per fi la mare desampellugan-se dels braços de Peret, va començà a fer-li preguntes que ben just si podia Peret contestar-les.

25 - Fill meu, cinc anys sense vore't. A on has estat? Qué.t va passá? -Com has vingut? Per qué no mos avisaves?...

- Hai estat al moro, presoné del sinyó Paifigues, que ha sigut un pare per a mi, i este sinyó, que no sé qui és, m'ha conduït aquí a la xirinxina en menos de mig hora... Valeaquí, tot lo que de primé antuvi puc dir-vos. Este sinyó, si vol, vos esplicarà lo que io no sé.

30 - Ai, sinyó, És veritat, lo que diu Peret? Vosté l'ha dut desde.l moro aquí a la xirinxina? Qui és vosté, sinyó?

- Tot hu sabrà senyora, més ben dit, sense calé explicar-me hu entendran de seguida. Escolta Peret, tu no saps qui sóc?
- La lluneta me s'antrague si l'hai vist en ma vida.
- Prou que m'has vist.
- 5 - No hi caic. No me'n recordo, i per més que.l miro...
- Pues io sóc aquell que un dia vas rentá la cara, limpiá de taranyanes i vas encendre-li una dotzena de candeles de lliura, quan estava a fosques i brut i abandonat.
- Guai! Pos, quin San és vosté?
- 10 - No sóc cap san. SOC LO DIMONI.
- Jesús, Maria, Josep...
- Tan si val. A n'este món qui bé fa, bé troba, així se li face al Dimoni... I acabà de dí això i desaparéixe tot va sé u... Ia hu hau sentit, va di.l Llopet. Vatos m'hau tret la punxa fén-me un bé. Io vos hai lliurat de la rabosa, així lo dimoni va lliurá a Peret... I.l cuento s'ha acabat, un grapat de caramellos per al qui l'ha contat i una cassola de minjà blanc per als que l'han escoltat...
- 15

**ALGO ... SÉRIO,
DIT EN BROMA**

Per a la vetllada del Patronat
del 9 de juny de 1912.

A tres coses tinc la guerra declarada: al fumá en pipa, a les cadires mijanes i a beure a galet.

5 No poden figurar-se lo frenètic que.m posa la vista d'una pipa i d'un canteret de gal; en quan a sentar-me en una cadireta mijana, *ab renuntio*, no, de cap manera.

Per a mi, estos xismes simbolisen un problema capitalíssim, trascendental, problema que hauria de preocupá als ancarregats de governá.l poble: simbolisen a les desgraciades, a les desamparades i despreciades classes d'escrivens i dependens de comerç.

10 Sí, sinyós. Un escrivén, un dependén de comerç, són, ni més ni menos, que una pipa, una cadira mijana, aquells ciudatans vénen a sé un canteret de gal de comú, al que tothom hi té dret d'abeurar-se.

Proves al canto.

15 Una pipa, lo mateix la veus penjada del morro d'un Ramiro i d'un Maquito, que al de sinyorots d'alto copete. És dí que de la pipa, lo mateix hi xupa aquell que fuma colilles, que.l que gasta tabaco de gran preu.

Totes les fortunes poden arribá a una pipa. A un escrivén, també.

Que no?

20 Quan costa un escrivén? Menos, mol, menos que un sereno, menos, mol menos, que un menobre, menos que un amblanquinadó. Quansevol pot arribá a tindre escrivén.

25 Una cadira mijana, fixen-s'hi bé, la tenim a quansevol racó, la tractem en despreci i és l'aina més útil d'una casa. En ella arribem als puestos alts, ella servix per a gronxá als crios, ella és la que no necessita estrados ni salons per a está contenta i resignada, sense queixar-se del maltracte de tots. Igual que.ls escrivens.

30 Un vol arribá a.n algun puesto alt, vol sé alguna cosa, vol pescá alguna ganga. Ia se sap, tira mà de la cadira mijana, lloga un escrivén, per a fé sollicituds, per a fé llistes electorals, per a fé factures. Ia ha pescat, ia és diputat, ia ha explotat lo negoci, ia s'ha embutxacat prou rals, patada a la cadira, fora l'escrivén .

Això.m subleva.

I.ls dependens de comerç?

Tot lo dia, tots los dies, dumenges i tot, detràs del taulell, esperan que vaiguen a fer-los serví de pipa, sent la cadira mijana dels amos.

- Xic, dóna'm tres vares de patíbul per al meu home calçons.

5 - Patén, deu volé di.

- Lláma-li hatxe.

- Me daràs dos pams de metipulam?

- Allà va.l madapolan.

- Tindries tela de butxí per a camises a ma nora?

10 - Vitxí.

- Bueno, vaiga...

- Quadros sucesos, cinc vares.

- Van los quadros escocesos...

15 I així tot lo dia, tots los dies, dumenges i tot, està lo bon dependén de comerç asgatinyan-se en les dones replicadores, acanan nogals i tallan butxí i ansenyant patíbul i vies del dengue, gastan saliva en va i meneijan peces per a satisfé les ximpleries de les dones sorieres.

I si per desgràcia perd una venta después de perdre la paciència, se troba en la mala cara de l'amo i en les urpes de l'ama, i a vegades en los insuls dels dos.

20 Lo que dic dels botigués de roba hu poden aplicá als que vénen formatge d'ullera, betum per als soldats i vetes per a l'olla.

No, no són coses de riure per més que io tracte la qüestió tan en broma.

25 Io asseguro sense temó a sé desmentit que, en general, qui més treballa menos cobra, i en lo cas presén, afirmo que.ls que més treballen, que.ls que més impertinències de tothom sufrixen són los dependens de comerç i.ls escrivens i oficinistes. I.ls que menos cobren, i.ls que més sufrixen, i.ls que menos consol tenen de la gen.

Pixatintés, saltataulells, animalots de ploma, drapaires i altres burles per l'istil són lo consol i la recompensa que'l públic dóna als que per necessitat han d'aguantá totes les imbecilitats i bestieses de la gent.

5 I no parléssem dels jornals que cobren. Hi ha amo que té la desaprensió de creure's que.ls seus escrivens passen de canyamons i.s visten de pampes de figuera. Vergonya se n'haurien de doná estos amos de tindre per tals preus.

I hores de treball? Sense límits. Oh, és que escriure no mata!

10 I.ls botigués? Tres duros al mes i.l gasto. Menos mal si no.ls fan passá gana. A un amo vaig sentí dí un dia que voldria als dependens com si fossen rellotges de sol, que ni corda.ls calgués doná. Veiguen si la ballarien grassa los dependens a.n aquella casa.

Això s'ha d'acabá.

15 No hem de sé dels que fan beure a galet. Estes injustícies, en l'Evangeli a la mà, en la santa doctrina de l'Iglésia catòlica per guia, i en la unió forta i estreta de tots los esplotats hu hem d'acabá.

Los amos sense conciència no mereixen cap atenció ni miramén, ni respecte. Llenya. Sí sinyós, llenya. Als negreros se'ls aniquila, a tots los esplotadós se'ls deu castigá.

20 Déu mana i l'Iglésia sosté que mos hem de tractá com a germans. No mos dixéssem esplotá iníquamén. Natros fem-mos dignes i amun sense temó. Com a catòlics mos defensarem, com a catòlics en la santa independència que dóna una voluntat resta i una intenció pura, atacarem, honrada i noblemén.

25 Pero abans agrupem-mos. Despues podrem si no mos ascolten, pegá fort. Primé als de casa si per desgràcia n'hi hagués algun que baix lo manto sagrat de la religió vulgués amagá los seus egoismes i les seues maldats.

No vulguéssem sé pipes ni cadires mitjanes i menos canterets de gal.

Volem sé hòmens. I hu sirem. Pese a qui pese.

PORO NO ME LO MALTRATAS

PERSONATGES

QUICO RUELLA, paigés, en calçó ample

RAFEL LLEPOLIES, paigés, en calçó astret

- 5 TONI D'ASPANTA-ÒRGUINS, paigés disfrassat de menestral, pantalons llergs de vellut, brusa i faixa i mocadó al cap.

Acció a Tortosa.

Decoració, carré o plaça; porta practicable a consevol cantó.

ESCENA I

A l'alçar-se.l drap, apareix QUICO RUELLA asparverat, fuigint de la casa d'aon ha surtit, que figura sé la d'un metge: porta lo mocadó a la bandolera, una mà a la galta i un atra a la faixa, dirigin-se al públic entre rabiós i sumicó diu:

5 Dos... dos manets meus... tot just los dos que.m queden... i gràcies, gràcies que no m'ha manat arrancar-me barres i tot.

¡I ancara paga-li!

Bé diu lo ditxo qu.al gos flach tot són puces.

10 Ahí, hi han dies de mol mala astrugància, acabava de girá l'aigua al darré solch del melonà i *corasón de buen alma* anava a segá dos dinades d'aufals per al burro de mon gendre, quan vat aquí que tot d'un súbito ¡Ai!... aquí detràs, banda avall la faixa, cap als rebles, sento com una punxada d'agulla saquera.

15 Al primé antuvio me va paréixe que m'havia asllomat. Ia estàs cuit Ruella, vaig dí; poro no, no era asllomamén perquè aquell doló com si fos una sagrantana m'anava puijan, puijan y corrén per tot lo cos hasta quedar-se anganxat als quixals. I quin doló, manets meus...

Vamà qu.és un corrimén de sangs.

20 ¡Quin rato vaig passá!. De la nit que vaig tindre malal lo matxet jove, quinze dies de morta ma sogra, Déu la perdó, que no havia patit tan. (Surt asbufegan de ca.l metge, Llepolies atansan-se a Quico.)

¡Que me.ls arranque!... dos que me'n queden.

ESCENA II

Rafel. Home, ¿saps qu.ets un poca xumaina? De tu se'n pot fé tan cabal com d'un campanà de baixoques, no se'n pot lligá un gra de sal de tu.

25 **Quico.** Guai xeic, no.m vingues en romanços.

Rafel. En bon teto m'has dixat a ca.l metge. I que s'ha anfadat de bo de bo. ¿Per qué has desaparegut com un malfull? ni que haguesses vist als matriculeros. I vaiga un modo de dí disbarats.

30 **Quico.** Veigues, si fosses borni i.t vulguessen traure l'atre ull, per més que.t diguessen que no.t faran mal, ¿qué faries?

Rafel. ¡Home!

Quico. No hi ha més home que valga, fuigiries.

Rafel. Bé, bé, tot lo que vulgues pero a lo menos haguesses pagat, ancara que per n.això astaba io allí, i io li ha hi dat la pela de la visita. Onque ia hu saps una llépola.m deus.

Quico. No res, que no me.ls arranco ¿hu antens? i si tu has pagat, mol mal fet, ¡per mirar-me la boca una pesseta!, io miro la boca tots los dies al burro i no li faig pagá res; dos quixals sols i vèrgens que.m queden me.ls aniria a arrancà; més val tort que mort, no.m vull quedá sense gens de ferramenta.

Rafel: Poro home Quico, ¿no hu has sentit lo que t'ha dit lo metge? Abans d'arrancar-te.ls, prova de glopeijà Cofaina.

Quico. Ca, home, més m'astimo glopeijà aiguardén d'herbes.

Rafel. I un atra, ell ia t'ha dit que demprés te.ls podries posà postissos los quixals.

Quico. Tan capsot me mires? Tan brètul me fas? ¡Un pagés en dents postisses! perquè consevol dia me trobés la boca colgada a una soca de figuera!

Rafel. Pos, xeic vés, fes-te fregues!, aclarix-te com pugues.
(Apareix Toni d'Aspanta-òrguins cantunyan, *calle rriba calle baco*, dos ne veig de camarada.)

20

ESCENA III

Toni. Qué feu aquí, xeicos? (Los diu pegan-los forts cops a la esquena.)

Quico. No vaigues pegan, no.m conturbes més, no m'acabes de trantollá en los teus cops.

Toni. Qué tens tan mal animorat? que has xafat lo maraduix? Bon rebit, quin gènit més trencallós te s'ha fet, sembla lo vi de sis de ca Borla.

Rafel. No te'n faces, ti mal de quixals.

Toni. Mala minjada Quico. A un gos planydria.

Rafel. Bé li pots dí.

- Quico.** Només de pensà que m'volia fé aná a ca.l quixaliste m'agafa basca, antes me pendria sis purgues de caliquincua que arrancar-me una peça de la boca. I això que ràbio a manta.
- Toni.** ¿Tan mal te fan?
- 5 **Quico.** D'allò més.
- Rafel.** Anem a fé una copa, potsé li pàssiga.
- Quico.** Si adés ham begut a Ca Cabet!
- Toni.** Home io pago.
- 10 **Quico.** No, si no tinc cap desanconvenien en pagà io lo que no tinc és humor per a res.
- Rafel.** Anem, home, anem; de passada veurà Toni lo molimén de Mossén Sol.
- Toni.** Xeic, io ia l'hai vist; no mancava atre en tan com io me l'astimava a Mossén Manuel, i en lo mol que ell me volia.
- Rafel.** Mol éreu amics?
- 15 **Toni.** Era mol paliciano, a.n ell s'i podia arramblá consevol, a tots escoltava, per tots s'interessava.
- Quico.** Consevol diria que minjàveu en un plat.
- Toni.** Home, no minjàvem en un plat, poro io era paradó del molí del seu hortet del Rastre i d'allí.l coneixia.
- 20 **Quico.** Això són figues d'un atre pané.
- Toni.** Com si fossa ahí me'n recordo de la primera vegada que li vaig parlar. Vat aquí que acabava de moldre tres peus per a Felipet d'Ascolumya que.l migé va cridar-me, Aspanta-òrguins, perpara la molta de Jusepet de Calsapeu. Xic, va dir-me Mossén Sol ¿per qué.t diuen aspanta-òrguins?
- 25 - Ia lo hi dien a mon iaio; quan era menut, va anà a la Seu i al sentí tocà l'orgui se va assorà, vale aquí.
Mossén Manuel se'n ria com un bonatxa.
- Rafel.** Sí, ia hu diuen que era mol bo per als probes.

Quico. De tot hi ha. Un diari va volé dí que no n'anaven tans.

Toni. Pos que tu.n fas cabal de lo que diu certa genteta?

Quico. Oh, bé, bé... poro...

5 **Toni.** Déu te guart d'*un mal te quiero*, i al món hi ha gen per a tot, n'hi ha que d'hasta a la llum hi veuombres.

Rafel. Lo que sé és que.l vell Fuxet, barata haver treballat al convén del Jusepets, sempre que vol, minja allí, i com lo Fuxo ne conec mols.

Quico. Això sí que és veritat, io lo.i ha hi sentit contá més de sis camins.

10 **Toni.** Pos i lo que Mossén Manuel s'astimava a Tortosa? Era per demés, sempre.m dia: "Saps, a Roma i a València, prou que n'hi ha allí de fruita, poro, no li manca poc per a sé tan bona com la de la nostr.horta." Dava gust sentir-lo parlá de les coses nostres. Pos ¿quan parlava de les aigües? ¿i del riu? ¿i de la Seu? ¿i del peix? ¿i de les hastòries de Tortosa?

15 Veigues si havia corregut món Mossén Sol, i n'havia vist de coses, pos manets per a.n ell ni.ls rius, ni les asglésies, ni.ls peixos, ni les glòries, ni la fruita, ni.l ven, ni.l cel, ni res era com lo de Tortosa.

Quico. Xeic, de bo de bo lo devia astimá al seu poble.

20 **Toni.** Que.n direm quan parlava de natros. Per a.n ell, natros, los paigesos d'aquí, erem los més regalats, los més campetxanos, los més antesos, los més honrats i més treballadós. I que no li fessen la traveta, que casibé s'anfurismava aixint a la nostra defensa.

Quico. Xeic, ia me l'astimo més.

Rafel. Home, és clá.

25 **Toni.** Pos i.l que ha fet pels probes treballadós? De col.legis de Jusepets n'hi han mols d'ascampats pel món, i tots los ha fet ell, per a qué? pos per a qué.ls probes per probets que fossen puguesen arribà a sé bisbes i canonges.

Rafel. Vamà que si no hagués segut ell, més de quatre que no hagueren segut mai més que uns trossos de paigés i uns caps de burro tota sa vida, avui los veus lletrats i que tothom ne fa cabal.

30 **Toni.** Sí sinyó i.l Quinàcio, que també.l va fé ell per a que.l jovén s'hi

divertigués gastan poc i sense fer-se malbé.

Quico. Io hi vaig anar-hi al trato, allavons de Lluc, sabeu?

5 **Toni.** *Que t'aparece?* Pos i l'asglésia de la Reparació? que també és cosa d'ell, l'hauria pogut fé a una atra part, per a doná pa als treballadós de Tortosa la va volé fé aquí.

Rafel. Pos xeic, trobo que està mol ben ficada aquella rodanxeta del molimen que diu "*Almirador de las glorias de Tortosa*".

Quico. Ia hu crec.

Toni. Pos io si fosa lletrat m'apareix que barataria allò d'*Almirador*.

10 **Quico.** ¿Com posaries, set-cències?

Toni. Fermentadó de les glòries i anteresos de Tortosa. ¿No.s diu fermentadó a.n aquell que treballa com un asgarrat per n.alguna cosa?

Rafel. Tu l'has morta a cops de gorra, no home, no, no.s diu fermentadó, se diu formentadó.

15 **Toni.** Bé *llama-li hatxe*, tan val, la crestió és que Mossén Sol era un bon tortosí i casibé un santet, i qu.astimava mol a la proballa.

Rafel. Mol bé.

Quico. *Que se arrepita* i nemon a fé una copa a casa Cabet, perquè parlan de Mossén Sol m'ha passat lo mal de quixals.

20 **Toni.** Veus? un atra facècia per a qué.m fase mirà lo molimén com una cosa mol ben ficada, perquè además de honrá a un tortosí que tan ha fet per la nostra terra, t'ha llevat lo mal de quixals.

Quico. Que Déu i les animetes vo.n guarden: Vaiga, anem a fé una ronda.

Rafel. Io pago.

25 **Quico.** No, que pagaré io, a mi.m pertoca.

Toni. Asgatinyeus ara; anem que no estarà de més una mica de xampaina a la salut de Mossén Sol.

Rafel. Ia.t recordes que m'has de pagà la pela, eh?

Quico. Ia no me'n recordava, anem.

Toni. Home, despedix-te dels sinyós abans.

Quico. Tins tota la raó. (Al públic.) Sinyós, los paigesos tortosins podem dí algun disbarat per falta d'asplicativa, poro parlem sempre en lo cor a la mà; de
5 tots modos demanem que desemulen de l'anfado com vol dí aquella cançó:

*Vat aquí mi corasón
con un plato y dos navacas
si quieres partir, partix-lo
poro no me lo maltratas.*

I TOT PER UNA SARDINA ...!

Cuento

9 de juny de 1.912

- No sé si.l que.m passa a mi
 a.n algú de vostés passa.
 5 Quan veig un burro, ai!, sento
 que.m se remou tota l'ànima
 i.ls meus més tendres afectes
 se convertixquen en ànsia
 de besar-lo, acariciar-lo,
 10 de dar-li forta abraçada,
 de dir-li, rei, garrit, perla,
 rateta, en fi, no hu sé, vaiga,
 tot allò que se sol dí
 a una persona estimada,
 15 estimada de debò,
 estimada en tota l'ànima.
- Podrà sé una xifladura,
 sirà una poca sustància,
 com vulguen, pero és lo cert
 20 per més que no.n sé la causa
 que m'estimo més a un burro
 que a Canalejas, que a l'Alba
 que al coixo de Romanones
 que a Moret, Lacierva i Maura.
- 25 No barato per un burro
 tots los polítics del mapa.
- Si en la truca no hi perdia
 ben poquet faria falta;
 i.m sembla que al Pallarés
 30 si l'ocasió.s presentava
 de trucá rucs per ministres
 rién-se'n diria, "aguarda't".
- A cuento bé.l que.ls hai dit
 de la meua afició estranya
 35 que de fa mols anys io sento
 pels animallets d'aubarda,
 perquè.ls vull contá una història.

Una història que contava
un vellet que coneixia;
la contava en molta gràcia.

5 Los personatges del cuento
que en lo fondo ve a sé un drama,
són un ruc i un arriero;
lo lloc del fet, a la plaça,
a un puesto a on venen sardines
tonyina, sorra i muixama.

10 Així contava.l vellet:

 Vat aquí que una vegada,
a un poble que sé del cert,
que no era Bitem, ni Aufara,
15 n'hi havia un arriero
que tots los dies baixava
a comprá les ancomandes
a Tortosa; i se'n tornava,
xino-xano en lo burret,
a boqueta nit a casa.

20 Lo burret li era.l sustento,
pos ell portava a la sària
los ancàrrecs que li feien;
i dels ancàrrecs minjava.

25 Bamà qu.aquell arriero
tenia mol mala antranya
pos a la pobra bestiola
en conte de conrear-la
en conte de prensos bons,
racions de buscall li dava.

30 Pos bueno, diu que aquell dia
li van fer-li l'ancomanda,
de puijà set-cents sardines,
tres jasos de cansalada,
35 onze quinqués, un baciol
i trenta pots de tomata.

 Per a dú tot este fato
sols en lo burret contava.

L'arriero, per al burro
 ia veia que allò era massa
 pero és lo que ell dia sempre:
 "La força està a la suriaca".

5 La cansalada.ls quinqués,
 lo baciol i la tomata
 ia hu tenia carregat
 als cornalons de la sària.
 Sols les set-centes sardines
 10 ia només li feien falta
 i en busca d'elles va aná
 a l'*almacén* de la plaça.
 - Dame-les de cen en cen...
 - Ia.n tenim cinc-centes, vaiga...
 15 - Dóna-me'n menos... així...
 - Esta fa sis-cents cinquanta...

A tot això.l pobret burro
 s'estava aguanta qu.aguanta
 en les orelles mol catxes
 20 i miran en ulls de llàstima.
 - Vinga, dóna'm les que queden...
 ia no.m caben a la sària
 - Ia només ne queda una...
 Lo burro aguanta qu.aguanta.
 25 - Vaiga que va la darrera,
 vinga que això ia s'acaba...

Només l'última sardina
 havia tocat la sària
 que.l bon burret va fé figa
 30 caén a.n terra ell i càrrega.

L'arriero al vore allò
 va armá la gran saragata
 de bufits, crits i renecs.
 Mentrestan s'asmelegava
 35 al burro anava dién
 en veu ronca i sofocada,
 - Ara sí que l'hem fet bona...
 A dormí la siesta a casa,
 alça't gandulot, amun
 40 amun, no sigues baldana.
 - Una sardina.t fa caure?

pos xeic mol t'has tornat fava?
 ia.t donaré io holgasan,
 arri amun, vinga, au, alça't.

5 Bé pot astirá.l ronsal,
 lo ruc, coto a la barraca,
 astés, llerg, sense dí xut
 ambolicat en la sària.

L'amo si vols una i bona
 comença a traure-li càrrega.

10 Li va traure les sardines
 i.ls jasos de cansalada.
 - Ara tampoc t'alçaràs?
 Lo burro, ni una paraula.
 - Apa menut, alça't, corre,
 15 au que hem d'aná cap a casa.
 Mes lo burro ni per estes...
 Per fi li astira la sària...
 Al sentir-se.l burret lliure,
 de repén, d'un brinco s'alça
 20 i a bramits mossos i coces,
 contra l'arriero.s llança.
 Manets meus quin batibull,
 que.s và armá a.n aquella plaça!
 L'arriero, les sardines,
 25 los quinqués, la cansalada,
 lo baciol, la gen, lo burro,
 se va fé una mescolança
 que a no sé per uns de tropa
 no hu sé, no hu sé com s'acaba.
 30 I tot per una sardina!
 La radera de la càrrega.

La moraleja del cuento?
 que la trague aquell que.n sàpiga.
 35 A vostés com a mi.ls consta
 que d'arrieros a Espanya
 tan malvats com los del cuento
 n'hi han a muns per desgràcia
 que.s diuen don Segismundo
 o don Pepito o don, vaiga,
 40 que.l nom aquí és lò de menos
 i de noms aquí no.s tracta.

Qué.ls sembla que.l pobre poble
no porta ancara prou càrrega?
Pos vinguen, vinguen sardines,
de pressa, a vore si acaba
5 de morí d'una, o a vore
si per fi a coces s'alça
i envia allà a pastá fang
als que arruïnen la Pàtria.

TOT PER SE CURT DE VISTA

Monòleg representable i xulable, fet a posta per a Robert Andreu, del cos escènic del Círcol Tradicionalista

Tortosa, Jané de 1913

La escena, lo mateix pot representá un jardí florit, que.l perxe de l'Ascona.

Epoca, l'actual, la dels poques vergonyes.

PERSONATGE

- 5 PEPITO FORQUILLA. 27 anys, ni un més ni un menos.
Prim com lo mestre bajoca, o gord com Valentí Tupinamba, tan se val; con tal de que.s face càrrec que representa lo papé de sinyoret tortosí, ben carallut i tanoc, lo demás rai.

No hi ha dreita ni esquerra. Natros com de D. Jaume.

(Surt desaforat i esparverat, i l'arribá a les candilejes dirigin-se al públic diu fen un gran crit.)

5 - ¡Dos! Dos patades m'acaben de doná en este momén!
Una aquí (Senyalan lo ginoll.), l'altra a... bé bueno...(Se gira i se li ha de vore una sabata pintada en ple mapa mundi.) a un altre puesto que no està massa bé nomenar-lo.

Dos patades, senyores mios, dos patades a mi, a mi, a mi que fa vuit anys que estudio lo primé curs de la carrera de notari.

Los apareix que està bé, pateijá en mi la llei hipotecària?

10 Los sembla correcte atropellar-me la caixa dels trons?.

Estic desesperat i total per qué? (Trasició ràpida, dirigin-se a un de la primera fila de butaques.) Porto la corbata torta?

15 Lo perquè de les patades mai se'l figuraran. Perqué festeijo. Sí sinyó, perquè hai elevat la meua vista, perquè hai encaminat los meus desitjos pels carrils de les santes aspiracions a la posesió llegítima, de la encantadora, de la candorosa, de l'angelical, la hermosíssima, la pudorosa, la dolça, la rica, la elegan, la tendra, l'admirable, la celestial, la bondadosa, la instruïda, la delicada, la espiritual, la deliciosa, la obeliscal, la piramidal, la..., la..., la..., no, no se'n riguen... la, la, bueno, tot allò que a vostés los han dit los novios si n'han tingut, o.ls diran quan ne tinguen, o.ls diuen si.n tenen.

20 Sí sinyós, dos patades, denigrans, més ben dit, dos coces, una del sogre i l'atra, la que.m cou més, la que m'afronta més, la que sento més, me l'ha dat la sogra, la que m'hu sirà ancara que no vullgue tan pronte com acabe la carrera, o abans, si.m passa pel cap fé un disbarat.

25 Ancara que.m maten m'hai de casá en Paquita (Transició.)
Tenen raó, ancara no.ls hai dit com se diu la meua Dulcinea. Sí sinyós, Paquita Llumanera i Julivert li diuen a la meua enamorada. ¿No la coneixen? Per força, la filla de Don Nicodemus i Donya Procòpia, los amos de la fàbrica de pells de cunill que hi ha baixan del Bonete a mà esquerra.

30 Es preciosíssima la meua estimada, allò que li plora una miqueta l'ull dret, li fa molta gràcia. Té unes dentetes... (Transició ràpida.) Vat aquí que ara no sé com té les dentetes...

Sóc tan curt de vista. Oh! per culpa de la meua poca vista me'n passen de mol coronades. L'atra nit, sense aná més lluny, vaig aná com de costum a rondá la

5 casa de Paquita. Ella surt quan lo sereno canta les onze i quart. Lo balcó des del que tinc la ditxa de sentí.ls tendres i musicals sospirs i arrobadores parauletes de la meua dolça prenda, fa cantó. Io.m poso baix i ella, des de dal, en los braços al passamà del balcó, apoiades les galtetes als paumells de les fines mans, me diu dolçures. Io li contesto, i parlan d'amor i de cosmètica i de cintes i de llaços i de calçetins calats, estem hasta les dotze i mijà.

10 Pos bueno, l'atra nit vaig i a l'hora en pun, tusso, pico en les mans i m'espero. No sento res, pero veig un bulto al balcó i començo a parlar-li, a dir-li, aspaietet, *ingrata, infiel* (Los faig sabé que festeigem en castellà, fa més fi.), *ingrata más que ingrata, en tus graníticas entrañas, en tu diamantino corazón, no hacen mella mis tiernos suspiros, ¿por qué? ¿por qué? ¿por qué esta tarde no has dejado que mis ojos se posaran sobre tus encantos virginales? ¿Por qué no te ablandaste y consentiste que paseara mi solitud en la compañía fúnebre de mi desesperación? ¿Por qué los hielantes albores de tu mirada, por qué tu voz mil veces más dulce que los trinos de los parleros pajarillos no hieren mi sensible tímpano auditivo? ¿por qué? ¿por qué? ¿por qué? ¿No contestas? ¿Persistes en tu silencio? ¿Quieres que muera desesperado?* A tot això, als meus crits va acudí. l sereno i preguntan-me en qui.m barallava, va començá a lligar-me.

- No, sinyó sereno, no.m barallo en ningú.

20 - Pos, per qué crida?

- No crido!

- ¡Que compòn!

- Parlo en la nóvia i no.m contesta.

- A on està la nóvia?

25 - Allà dal al balcó.

(Lo sereno alça.l farol, mira cap al balcó, se gira i rién en tota la boca me va preguntá.) -Vosté la veu la nóvia?

- Sí sinyó: mire, aquell bulto.

- Fuiggue home si aquell bulto és un canteret de gal que està a refresc!

30 Ia hu veuen si sóc desgraciat. Tot per sé curt de vista. Les patades que acabo de rebre són per lo mateix. Quan venia cap aquí, davan de mi anava una sinyora.
- Olé! -li hai dit- Si no fos que.l meu coret lo té decomissat Paquita, te demanava relacions lucero vespertino! Patapap!, sento, ui!, dic; me giro, un atre patapap més

fort, ai!, contesto; la primera patada, ma sogra, la segona de mon sogre que venia detràs. No havia reconegut a la sinyora del requiebro. Si no m'apanyo la vista, estic perdut. Ia estic cansat de prová remeis. No.m va res bé.

5 Despus-ahí, una dona.m va receptá banys, d'a..., com hu diré, bueno, banys aquí a on hai rebut la patada que tan me cou: banys d'aigua de la fonteta del Pare Bruno, bullida en tres miges figues i una mesurata de crevetes de Mig-Camí, pero en la condició de que io les hai d'arroplegá.

10 Veiguen com m'hai d'arreglá per a trobá crevetes, si a penes m'hi veig. Avui m'han dit que.m curaria fen de Polseguera, tocan la gaita quatre hores cada dia. En això no hi crec. Un atre.m diu que.m curaré infaliblemén si.m faig de l'Orfeó. Poc me costarà provar-ho; si.m volen, los asseguro que hi tinc fé en este remei, ia.ls hu diré un atre dia perquè ara me.m vaig a fer-me correns banys d'arnica, perquè si no hi acudixo a tems me se farà forat a on ha tocat lo tacó de la sabata.

15 (Coixejan se'n va.) Passeu-ho bé, estiguen bonets.
Bona nit, hasta un altre ratet. Recados.

Andosién

PER NO DISFRASSAR-ME DE TITOT

Representable i pateijable, fet a posta per a Robert Andreu o un altre plaga per l'istil i dedicat al Círcul Tradicionaliste de Tortosa.

Jané -29 -1913

Semi- monòleg II

L'escena representa "Lo Quartelillo", habitació no de recreo, a la que no solen entrar tots els que hi mereixen. Per terra's voran banyots de serradures barreijades en vi surtit després de begut i surtit no pel puesto que correspon.

5 Farà auló de taverna reumàtica i cara de dormí a quinze cèntims lo llit.

Limpiesa, bé, bueno... està a un puesto polític lliberal, no cal dir més, com a poca.

Època: Dia de carnistoltes.

Personatge: Paquito

10 Figura de personatge: un mico ascendit a diputat de la majoria.

A l'alçar-se.l telon apareix entre reixes Pepito Forquilla, sense ulleres, en cos de camisa, a una mà una levita i un barret de copa, a l'atra, xorreijan aigua i ell aspolsan-se com un gos d'aigua quan surt del bany. Acabat d'aspolsá i astendre.hu a on puegue, se dirigix decidit a un de la primera fila i diu ben llastimosamén:

- 5 - Ei, sinyora, Té vosté per casualitat una miqueta de magnésia efervercén? No!
Ia.ls dic io que estic ben arreglat (Fén un gran crit i ben tràgicamén.) Ai Paquita!
Paquita, ai com me veig! Al quartelillo, al quartelillo com si fos Camisson o la
10 Gallinera! Al quartelillo, vida meua! Aquí morín-me de mala auló. I sense una
miqueta de magnésia per a paí dos peladilles que unes màsqueres m'han donat i
que deuen sé de cendra o de puntes de banya; i io que me les hai pres per a
remei pues m'han dit qu.allargaven la vista. Ai! Ai Déu meu, qui hu hauria cregut,
que io entrés les portes del quartelillo. ¿Per qué? Voran, que acabava de diná que
hai rebut un recado de la meua amorosa prenda, de la meua Paquita, que a les sis
anés disfrassat per a acompanyar-la a.n ella i unes amigues.
- 15 Io que esta tarde la tenia destinada per a vore'm en la Junta del Requeté, per
a posá en pràctica.l remei aquell, se'n recorden? Pos bueno, al rebre.l recado hai
decidit guardar-ho per a un atre dia.
- Mare! -hai cridat-.
- Qué vols, fill meu?
- 20 - Trastes per a disfrassar-me de màsquera.
- Que no hi ets tot, Pepito?
- Com que no hi sóc tot, per qué?
- Com te vols disfrassá...
- Sí mare, un dia és un dia. Además hai d'acompanyá a Paquita.
- 25 - Bé, i de qué vols disfrassar-te?
- De titot, o de pollastre.
- No pot sé, no.t podràs fé.l moc, i además és perillós este disfràs, si.t veu un
cuiné...
- Té raó. Pos me disfrassaré de sota de bastos.
- 30 - Tampoc no pot sé -m'ha dit-.

- Pos que té que.m pugue dixá?

- A no sé que vulgues la flassada de planxá i un serracaps de ton germaneta, o un parell de sacs per a vestir-te d'onso.

5 - No res, mare, no.m convé res, ia.m pensaré.l modo d'arreglar-me-hu.

I m'hai posat a pensá. Ia hu tinc, hai dit. Me disfrassaré de lluç. Tampoc pot sé, ia hu sóc segons me diuen los companys. Ara hu hai ancerrat: de diputat. Això és. Allí tinc una careta de sinvergüensa; mesclaré una mica de desahogo en una bona dosis de barra, me posaré una levita i.m calaré un sombrero de copa i ia
10 està. M'adependré un discurs qu.aniré dién per estos carrés i paridores i a celebrá Carnistoltes hasta les sis, hora del compromís en la nóvia. Dit i fet. Veiguen que.ls sembla.l discurs:

*Señores diputados: Al dirigiros la palabra, muéven-me deseos de patentizar a los cuatro vientos los peligros que al patriotismo rodean si se escucha lo que
15 acaba de decir el diputado jaimista.*

Porque... Ara.m vaig animan.

*Porque quién hará sinó yo que se construya el puerto de refugio de torpederos? quién sinó yo construirá el puente del ferrocarril sobre el río, con
20 cuatro... ¿cómo se diu en castellà la barcina?, bien, con cuatro barcinas de paja? Quién conseguirá como yo, si me dais los votos, la traída de aguas del puerto y la rebaja del cupo de consumos?*

Porque, sí señores, ¿quién detendrá la subida de los cambios? ¿Quién detendrá los procelosos pasos de los estatólatras, de los ególatras, de los terapeutas y de las esenciales trepidaciones del microcosmos teocrático?

*Me anego, me derrumbo, me abismo, me aniquilo entre los revueltos abismos
25 de la opinión de mis electores y esto és lo que piden, discursos explosivos, que detengan las angelicales aspiraciones de la reacción, que hacen de nuestra nación preponderante pendón que guie la revolución, contra la invasión de la religión y la evolución de la cólera popular traerá la salvación, porque vendrá por precisión
30 la decapitación de los mayestáticos contornos de la nación.*

- Muy bien!

- Fuera ese burro! A la càrcel!

- Orden señores diputados.

- *Fuera, fuera, al pesebre!*

(Transició ràpida.)

Sí sinyós, a la cárcel, no, al quartelillo m'ha dut un polissón a penes acabava de di tot això al mig de l'Angel.

5 - Pocs modos, mal criat -li hai dit a l'as d'autoritat.

- Pocs modos m'has dit?

A espentes i redolons m'ha fet seguí. Los nois m'arredolen, les dones riuen, los hòmens xulen, i io perdo les ulleres. Al passá per no sé quin puesto, me tiren un ribell d'aigua o lo que fos, dixan.me com un morro d'abadeijo arremulat, al traure'l de la pica. I al municipal, pobret, no hu hai pogut vore com l'han posat, a la cuenta per l'istil meu, pos lo sentia remugá contra mi i contra la Maria Cinta que mos ha arruixat, i no sé qué.s dia de multes i de quines atres desgràcies. I.l cas és que d'esta ni.ls del Requeté.m voldran i.m quedaré curt de vista, i Paquita.m despatxará, i no podré acabá la carrera, i mon pare.m desheredará i ma mare plorarà i io.m moriré i m'anterraran i no.m curaré.ls ulls, i.m tornaré boig, i minjá una capsa de mistos per a fugí de penes i...

(S'obri.l quartelillo i apareix Cacinto, vestit de polissón, i diu:)

20 *De orden del señor ancalde, queda usted libre en libertad provisional, que no vuelva a fer-ho nunca esto de hacer el diputat por las calles, que sinó se verá precisat a lligar-lo i portat-lo a la cárcel. Con que ya puede fugí pronto, que hi han seis que han fet lo burro al baile públic i s'asperen aquí fuera. Au, au, aprisita, márchese al carré.*

25 Pepito: Calle home, calle, dixé'm despedí dels sinyós. Hu veuen si sóc desgraciat? Per no disfrassar-me de titot, m'hai vist aquí a la vergonya, ia hu veuen lo que porta volé fé de diputat. Si a lo menos als diputats de bo de bo que fan lo burro.ls tanquessen... Qué hi farem!

Dispensen de l'anfado. Bona nit.

LA GAITA MÀGICA

Monòleg original de J. Moreira

Tortosa 9-XI-1914

5 (És exactament la mateixa història de Rafelet de Pacrú
amb variants en el desenvolupament)

PERSONATGE

PASQUALET CLAVINYOL (D. CALDERÓ)

Època actual

L'escena representa lo quarto guardarropia d'un teatro. Cuide's de la propietat.

5 A l'alçar-se.l telon apareix Pasqualet que fuig correns, quedan traen lo capet per la porta del foro, diu:

" Tanca la porta, morral, queestic en calçotets."

(De dins surt lo soroll característic a l'interior dels escenaris abans de la funció. Un se sèn que declama.)

10 *Aparta sombra maldita.
El reloj ya dió la hora
A la primera estocada
verás tu lengua arrancada
y abierta a tus pies la fosa.*

15 (Un atre canta a crit pelat i ben malamén: "*Cuestas las de llepante*"...Un: "*El tiempo es un señor*". Un atre vocalisa, l'atre toca la corneta, i l'atre la campana. Tot ben fort.

Sapateados, rialles, capsetes, crits, xillits, cops de campana. Un crit de "*Señores, el empresario*", que dominarà l'escandòl, fa parar-lo en sec.

20 En este momén surt Pasqualet vestit en sombrero de copa, polaines i en cos de camisa, un paquet a la mà i la levita, diu anfadat.)

- Ja l'arreglaré jo a.n este tipo: ¡aubrí la porta estan jo despullat! Después parlaran de la moralitat del teatro i en raó. Veigues. Obrí la porta sense mirá si un home està visible! M'acabava de mudá perquè a la funció d'esta nit debuto. Sí

sinyós, esta nit començo la carrera de còmic. ¡Oh esta nit! Esta nit compliré. I desig més desitjat de tots los desitjos desitjables que hai tingut des de que m'vaig casá. Sí, esta nit. Oh, quin goig. Com badaran los tramoistes, los gasistes, los electricistes, los acomodadós, los taquillers, los bombers, los granereros, los, los, bueno, tots los empleats companys meus d'este teatro. Perqué han de sabé que io sóc lo fusté d'este teatro i esta nit dixo de ser-hu per a fer-me comedian.

(Agafan la cassoleta de la cola.)

Adéu garlopes i garlopins i ribots i cassoleta de la cola i congrells i papé de vidre i raspes i serres i surracs i anformadós, adéu! Ia estava cansat de martell i mordaces i d'aná en lo cabasset de les claus com l'aspieta del calvari, per n'estos quartos de tiples i tenors, paran-li a l'un una falca, a l'altre un clau, al de més allà un barró. Ja estic cansat de posá avui a pun de solfa los faristols, demà un llistó. Prou.

Avui s'acaba. Avui passo de criat a amo. Avui, esta nit, d'aquí poc rato faré la prova. Hai de sortí per primera vegada a fé de còmic.

Si'l meu treball agrada a la gen lo directó m'ha dit que tinc les garrofes assegurades. Hai de surtí vestit de sinyó i tocan la gaita. La funció se titula "La gaita màgica".
Esta gaita sóc io, bueno, la toco io. Es una gaita que ressucita morts i fa verdaderes diablures. Io hai de surtí al tercé acte.

Quan l'alcalde vestit de pagan surt davan de tres cucaferes, les dones del boticari, del veterinari i del secretari, después que passaran los concejals, que ls pegaran quatre tiros, sortirà la ronda de consums que agafarà al cabo de serenos carregat en dos bots de vi, i la musica tocarà la marsellesa, i que tots ballaran lo tango argentino, i beuran aiguardén d'herbes, l'Alcalde dirà: "*Y ahora señores viene lo bueno de la fiesta. Ahora verán ustedes lo nunca visto: "La gaita mágica."*" I allavons surtiré io. Tots cridaran:

"Ya viene, ya viene, ya está aquí. Viva, viva, el tío de la gaita".

I allavons arribaré io i tocaré la gaita i cantaran... "*A mi me gusta la gaita*". (Canta)... No sé lo que passa después perquè no hu han ensaiat davan meu.

Lo cas és que io esta nit començo a fé de comedian. Si quedo bé, s'ha acabat fé de fusté. A fé comèdies.
Lo directó de la companya m'ha dit: "*Sinyó Pasqualet Clavinyol, si esta noche, cuando aostet toque la gaita, la quiénte no se rie, lo tomo de partequino a la companya con un jornal diario de 4 pesetas cada dia*".

Estic salvat!. Només me fa temó això de que la gen se'n rigue. Veigue's vestir-

me en tarot de copa per a tocá la gaita. Si a lo menos pugués aná com Polseguera. Ara hi torno. Casi que podria fé la prova davan de vostés. Sí, sirà milló. Si vostés no se'n riuen, ia estaré tranquil perquè podré asperança que tampoc los del teatro se'n riuran. Sí, sí, provem-hu.

5 (Trau de dins d'una capsa ambolicada en deu u dotze papés i mocadós, una gaita feta de llauna o cartó, disposada de tal modo que vaigue plena de fum d'astampa i al bufá s'ompli la cara qui bufe. L'agafa en carinyo i diu.)

10 A vore, provem. Esta és la gaita; maravillosa gaita, que diu l'autor de la comèdia que en lo seu so se curen les més dolentes enfermetats, con tal que ls que la veiguen tocá no riguen.

15 Tu cures los pèls de mamella, tu dones vista als geperuts, comes als bornis, llengua als coixos, gepa als muts, mans als sords, orelles als curros. Tu, oh gaita meua, que faràs lo milacre més gros, tu que faràs que acabe d'aná entre tatxes i caragols, entre calaixeres i canterillés, tu que m convertirás en comedian, guanyan de seguida 4 pessetes cada dia, iot saludo. Oh sí, gaita milagrosa.

Pero no veig a on està la gràcia d'este xisme. No comprenc com les pot fé les maravilles. Bueno, bueno, lo cas és que quan esta nit la toque, davan de la gen al teatro ningú se'n rigue. Si conseguixo això, lo milacre estarà fet.

20 Pero, i si la gen se'n riu? Si a pesar de tots los meus esforços no s'aguanten sèrios? Estaria tot perdut perquè lo directó així hu ha dit. No m quedarà més remei que torná a arreglá llits i posá culs als tenors, bueno a les cadires dels tenors i demés gen de teatro.

Provem. Vostés facen lo favor de no riure, per l'amor de Déu. Considereu que m'hi va lo que m'estimo, lo fé comèdia. No rigueu.

25 (Comèdia volén prová i no puguén per la emoció.)

Ai, quin tròpic de cor tinc. Sobretot no rigueu. No les tinc totes. Veigues posar-me la condició de que no rigue la gen. Les cassoletes dels ginolls me van com unes devanadores... Vaiga, amun Pasqualet. Toquem la gaita als sinyós. Però sobretot no rigueu, ¿eh?

30 (En tota solemnitat se posa la gaita a la boca i refen-se diu.)

Miren que és prova això, eh?. A vore, aguanten-se ben serios.

(Bufa fort i s'ompli la cara de negre. Diu a la gen)

I se'n riuen! Pues estic guarnit! Tot perdut.

(A dins toca un timbre.)

Me criden, ia vaig a sortí. A vostés los sembla que riurà la gen?

5 (Torna a tocá.l timbre. A tot això volen-se limpiá la cara inconscienmén se l'ampastra més. Se posa la levita i en prosopopeia se posa la gaita davall del braç i se'n va dién.)

Reseu un parenostre a les animetes per a qué tot lo món s'aguante serio.

(Torna a tocá.l timbre. Se senya i se'n va, dién.)

10 A vore si esta nit acabo de fé caragols.

(Se'n va.) Telon

ENTREMÉS

Si vaig bateijá en lo títul d'entremés les quartilles que, abusan de la paciència de vostés, vaig a llegir-los, va sé perqué.m van resultá així com una espècie de plàtera d'enciam de carxofera.

5 Al donar-me'n conte, les vaig volé retirá, pero l'ilustre organisadó d'esta velada, va dir-me:

- Pues qué? En los banquetes, per d'etiqueta que siguen, no hi figura l'ensalada?

- Ni una palabra más. Allà aniré en la ensalada.

10 I aquí.m tenen, pregan-los me permitixquen que per a acabá parlan de la Bona Prensa, comence fen la presentació de la Sinyó Pepeta Caliu Julivert i del seu marit Roc Camamirla i Pebrassos.

Ella, la Sinyo Pepeta, és una criatura d'un pes cumplit de 119 kilos, casi tans com la cucafera. Ell lo sinyó Roc, angelet, sembla un abadeijo setmesí, pues apenes si pesa mija roba tretes les tares.

15 A pesar de la desproporció de pesos i mesures, aquell matrimoni és feliç, pues set filles que van tindre les set les han casat, i segons diuen, això per a una família és una felicitat. Pero com a.n este món no hi ha cap goig cumplit, de quan en quan un negre nuvolet anfosquix la claró de ditxa d'aquella casa; és una història que la sinyó Pepeta li retrau a Roc quan vol fer-lo anfadá. La història
20 d'una lliura de fideus i d'una gallina negra.

Voran com va passá.

Feia mols anys que Roc anava detràs de sustituí la barraca que tenia al monte, per una caseta en pis i tarrat.

25 Per a construí la casa, Roc necessitava pedra, pero és lo cas que ell ni volia comprar-la, ni volia gastá dinés en fer-se-la portá. Tot se n'hi anava ploran i sumican que volia la caseta, i preguntan com se hu faria per a arroplegá la pedra que necessitava.

30 Un dia que va fé esta pregunta a un menobre mol templat de la colla de Saurina, este va fer-li creure que si volia, sense gastos i sense cap esforç, tindria la pedra per a fé la caseta; tan sols dién una oració que una gitana del Rastre sabia i que ensenyava per mol poc preu, la pedra s'aniria amuntonan aon fés falta.

Lo bèmio de Roc donan crèdit al menobre, se'n va anà a casa de la gitana, que barata una gallina negra i una lliura de fideus li va ensenyá la bruixeria dién-li que només tenia virtut los dissabtes de nou a dotze de la nit. Ia tenim a Roc cada dissabte camí de la muntanya a esplotá la virtut de la oració de la gitana.

5 Passaven los dissabtes i pedra... no n'hi ha: la pedra no acudia.

Cansada la sinyo Pepeta de vore al seu marit fe.l papé del mec cada semana, un dissabte se'n va anà detràs de Roc, i quan este desanganyat se'n tornava perquè com ia.s pot suposá també havia fet porra, va surtir-li de detràs d'un marge i mig rién li va dí Pepeta:

10 - Que, Roc, tampoc ha vingut la pedra avui?

- Tampoc Pepeta. M'apareix que la gitana m'ha enganyat; malaguanyats fideus i malaguanyada gallina.

- ¿Pero tu de bo vols pedra? ¿Sí? Pues vine. Io sense fer-te pagá res te donaré un remei per al teu mal.

15 Entran a la barraca va surtí en dos cabassos. Allargan-ne un a Roc se.l va amportá al barranc de la partició i obligan-lo a fé lo que ella fés en un parell d'hores van arroplegá un bon mun de pedra.

20 Als pocs dissabtes tenien pedra per a fé.ls solamens i a l'istiu vinén van pendre la fresca marit i mullé al tarrat de la caseta, ia construïda, sense més treball que.l de dedicá lo tems que empleava Roc en sumicà i fé.l ximple dién oracions ambruixades en arroplegá pedra, de la que tanta abundància havia per aquells voltans.

Han vist? ¿No.ls sembla que a la majoria dels catòlics mos passa respecte a la nostra Prensá lo que a Roc en la caseta?

25 Volem bons periòdics, pero, com Roc, no volem arroplegá la pedra ni mos determinem a soltá la mosca. Mos acontentem en fé.l somicó i en demaná a.n este i a l'atre los polvos de la mare Celestina, en quina virtut solsament creiem, i de la que uncamén esperem lo milacre. ¿Estem fén, com Roc, lo papé del mec! ¿No.ls sembla que ja n'hi ha prou de fé este trist papé? ¿No.ls pareix que hem passat massa anys esperan que de bòbilis bòbilis s'arropleguen los materials per a erigí lo palau de la Prosperitat de la Bona Prensá? ¿No.ls sembla que és hora ia d'agafá.l cabasset i anar-mo'n decidits per estos barrancs de l'indiferentisme catòlic, per estes pedreres del "demà hu farem" i comencéssem a tallá.ls sillars en qué assentá los solamens del Casal de la Bona Prensá?

30

5 ¿No és arribat lo momén de que tots los que estan convençuts de la capitalíssima importància, de la missió altíssima del periodisme catòlic, mos plantéssem al mig del camí i en veu potenta diguéssim als vianants: Oh, vatros, los catòlics que passeu i no voleu vore les angústies, les apretures, los agobios, los dolós de la Bona Prens*a*, atureu*s* i considereu, que de la seua vida dependix la vostra vida, la vostra prosperitat està lligada en fort vencill a la seua prosperitat.

10 Reflexioneu que si al periòdic àcrata, al periòdic socialiste, si a la revista immoral, si al folletó antireligiós, si al semanari sinverguensa no oposem de seguida lo periòdic social catòlic, lo periòdic sindicaliste catòlic, lo folletó apologètic, la revista científica catòlica esplèndidamén dotada, lo semanari gallardamén arrancadó de caretes i fustigadó implacable de vividós sense vergonya, si no oposem, en fi, la bona a la mala prens*a*, voreu, oh catòlics egoistes, com la tea anàrquica convertirà en cendra vostres billets de banc, voreu com la huelga injusta arruinarà vostres indústries, voreu com vostres fills, perdut lo respecte a Déu, vos s'insubordinaran i plorareu perquè l'immoralitat corromprà les antranyes de vostres filles. I noteu que no és ploran i sumican com trobareu al mal.

15 ¿Pues qué hem de fé per a ajudá a créixe la Bona Prens*a*? ¿Qué hem de fé per a conseguí vore pronte alçar-se majestuós lo Casal de la prosperitat de les publicacions catòliques?

20 Oh! Un sol remei: Enamorar-mos. Encendre nostres cors en lo foc ardén de l'amor al periòdic bo, a la bona revista. L'amor és fecundo ¿Qué no pensa, qué no fa un. ànima quan està encesa en amor? ¿Quina dificultat dix*a* de vénce? ¿Quin obstacle, per poderós que sigue no conseguix salvá? ¿Quin sacrifici és capaç de fer-la retrocedí?

25 Io no sé a on he lligit que a Espanya hi han organisats per mig de cofradies diverses més de deu millons de catòlics. ¿Quin d'estos catòlics, per un. obra tan útil com la de la Bona Prens*a*, se negaria a doná deu cèntims? Siria ofendre als catòlics espanyols, només dubtan de que*s* fessen repropis a doná deu cèntims anuals. Com estic segú de que'l cel apostòlic de les autoritats eclesiàstiques convencerien als ofuscats o tacanyos, puc afirmá que de momén se podria contá en un milló de pessetes, pues un milló de pessetes són los deu millons de peces grosses. Milló de pessetes que*s* podria vore reforçat en los ingressos que de segú rendiria l'establímén de festes anàlogues a la simpàtica i productiva festa de la flò, i si a.n això unim la fàcil consecució de que tots los centros i casinos catòlics celebressen una festa anual, funció de teatro, velada literària, tómbola o algo paregut, a benefici del tresor de la Bona Prens*a*, estiguen segús que ans de pocs anys lo diari catòlic, la revista catòlica, lo semanari catòlic, se posaran a tal altura, que no sols podran competí, sinó que superaran, venceran, rendiran, mataran a la mala prens*a*, a la prens*a* antipatriòtica, a la prens*a* que és causa del baix nivell

5 patriòtic a qué hem baixat, que és causa del descastamén de la raça espanyola; matarà en fi a.n aquella premsa criminal i antiespanyola que va aplaudí a.n aquells estúpids franxutes que borratxos d'odi van volé infamá, ascupinyá a la cara de la nostra pàtria, rossegan pels carrés de París la nostra santa i mai abatuda i sempre gloriosa bandera.

¡Si.ls tortosins volíem! Si.ls tortosins en esta qüestió volíem dixá de sé qui avui som per a torná a sé lo que un dia érem! Que bona ocasió per a intentá surtí de la fosa de l'indiferentisme en qué, salvan excepcions honroses, estem tots caiguts?

10 ¿Per qué no intentem portá a la pràctica alguna de les idees exposades? Fem una estadística general d'associats en nostres cofradies, Real de la Cinta, Dolós, Carme, Rosé, Trinitat, Teresianes, San Josep, San Antoni, Apostolat. Que.s cride a Junta magna per a proposá un aumén a la Premsa catòlica. Dic que.s propose i no que s'establixque de seguida dit aumén perquè...

15 Recordo que una vegada estàvem reunits als claustros de la Seu uns quants amics entre.ls que n'hi havia un de tartamut i del que.s dia que portava les pantorrilles postisses. De repén, mos sentim uns crits de ai!, ui! que pegava lo de les pantorrilles i escoltem com anfadat preguntava:

- ¿Per qué.m punxa vo-vosté les pantorrilles?

- Perqué.m pensava que les duia de cego.

20 - Pos, home, pregunte abans de punxá.

Per això dic que abans de punxá, abans d'establí la quota de deu cèntims, preguntéssim si estan conformes, no fos cosa que... bueno, ia m'antenen i...

Prou, s'ha acabat. Així s'acaben los entremés... en punta.

He dit.

COSES SÉRIES DITES EN BROMA

Llegit a la velada de les festes jubilaris de les bodes de plata episcopals de l'Iltim. Dr. Pere Rocamora, lo 26 d'agost de 1918.

No faltarà, potsé, qui en estos moments estigue dién "*Dios te bendiga Linares*, quin nevesari, quin campaná de baijoques ne surtirà d'este anciam de carxofeta? A on mos va este errat de contes?"

5 Miren sinyós, io, com lo loro al portugués, *no voy que me llevan*. A l'Ilustre organisadó d'esta velada, ia.l vaig advertí dién-li: -Mire que no sé tocá més que aquell xisme gros; io no toco més que.l violon, i este no és instrumén per a tocar-se tot sol.

10 - Dixa't de romanços. Tu aniràs a la velada, -me va replicá- i tocaràs algo. Si.l violon té massa balum, agafa un fabriol o un canteret de Traiguera, la qüestió és que toques, i con tal que la tocata sigue alegre, toca.l xisme que vulgues, pues a una festa de bodes hi cap, des de l'aristocràtica mandolina, hasta la dolsaina de Polseguera.

15 - Bueno, bueno, allà aniré a tocá, pero mol sirà que vosté no toque les conseqüències, perquè, de la meua tocata lo mateix pot resultá per a qui escolte, un entretenimén agradable, que un fort doló de ventre; Déu que hu face...

20 I aquí.m tenen pregan-los me permetixquen, per a acabá parlan del nostre estimat Sinyó Bisbe, comence fén la presentació de Donya Pasquala Sopics i Tarrosset, jove per meréixe de 59 anys i d'un pes brut de 143 quilos, dos menos que la cucafera, sense més defecte que tindre la boqueta com una porta d'arjup i.ls ullets igual que unes canadelles, pues un li plora oli i l'atre vinagre.

25 Esta senyora és un pou d'habilitats: fa oli de pericó, angüén de balcemilles, posa ullets als gipons, adoba pells de cunill i arregla calmans per a tota classe de batistots. Pero lo que més quartets li proporciona és lo fé d'abogat, sí sinyós, fa d'abogat i, per cert, que no s'hu fa pagá car. Per 15 o 20 cèntims arregla matrimonis desavenguts, ansenya als gendres com se les han d'arreglá per a que les sogres no.ls asgarrapen; en fi, ella té sempre amanida la solució per a quansevol problema i sobretot per a.n aquells en qué hi entra la gramàtica parda.

30 Bé, al vore'm compromés per a vindre avui aquí, me vaig trobá en un carreró sense surtida, perquè.m vaig dí: ¿De la venerable i mol estimada persona del nostre Sinyo Bisbe, qué diré io que no diguen inspirats poetes, glosadós entusiates i eloqüens oradós? Qué.m sé io d'episcopologia per a aná a parlá d'obispos? I és lo cas que de l'Obispo hauré de parlá, pues no sirà ocasió la velada de la puija

de l'abadeijo i de la carestia de les sabates de rompecotxe. Qué faràs? Coneixén a Donya Pasquala, a.n ella vaig acudí, i per 35 cèntims me va doná, tot torcanse.ls llagimals, la solució al meu apuro.

5 - Mira, -va dir-me- io sé d'un llibre que t'ensenyarà tot lo que vulgues sabé; és aquell llibre que tot hu sap i tot hu diu: és aquell llibre que sempre està aubert per a tots i que en les seues pàgines senzillamén escrites, trobaràs tot lo que.t fa falta.

- I quin és este llibre tan maravillós, és lo Fleurí?

10 - No. Busca aquell que al llom té escrit en lletres com a garrofes este títul: "Lo cor del poble".

La nit me se va fé dia.

Lo que veia negre hu vaig vore clá a l'escoltá lo consell de Donya Pasquala.

- Gràcies, senyora, gràcies, seguiré.l consell. Prengue, aquí té.ls 12 quartos i bon profit.

15 I saludan-la agrait me'n vaig aná en busca del poble i vaig preguntar-li: Qué és un Obispo? Qui és lo nostre Obispo?

Aquí porto anotades les respostes, algunes a primera vista poc respectuoses, pero despullades de la clafolla són com la fruita silvestre, amarga i borrosa per fora, pero com la mateixa mel tan pronte la crosta és arrancada.

20 Lo primé a qui vaig interviuá va sé a un abuelet mol resimpàtic, asíduo llogaté del banc del si no fos.

- Ascolte sinyó Maset, vosté que tot hu sap, podria dir-me qué és un obispo? En un ullet mig tancat i l'atre a penes obert, me se quedà miran, se va rascá.l cap i en veu tremolosa va dir-me:

25 - Com que, qué és un obispo?

- Sí, sí sinyó, face.l favor de dir-me-hu.

- Xeic, això és mol ravés de dí. Tu saps jugá al dómino?

- Psché, qué li diré, quan era estudian, de vegades féiem safrà, sap? i jugàvem.

30 - Bueno -va interrumpí, tornan-me a preguntá- la cucafera que va davan és lo cap de la professó?

- Així hu crec. Pero no sé a qué vénen estes preguntes.

- Conque la cucafera de les professons és lo cap, eh? Pos d'esta manera l'Obispo és lo que en lo joc del dómino se'n diu un cap i coa.

- Home!

5 - Veigues si no. Lo sinyó Bisbe quan està a Palacio és lo cap de l'Obispat, quan està a la Seu és lo cap del cabildo, quan va a la professó és la coa de la professó. Cap i coa.

Prou, no.n vaig volé sentí més i donan mija volta vaig aná en busca de les antípodes del vell, vaig buscá un noi.

10 De perles me va vindre trobá un petit estudiantet del primé curs de gramàtica.

- Ascolta, xic.

- Qué mane?

- Dis-me home, pos me convé saber-ho, tu saps qué és un Obispo?

Tot estranyat lo noi me mira.

15 - Sí home sí, no m'has entés? qué és un Obispo?

Se pega un cop al cap i decidit va contestar-me:

- Sí sinyó, ia me'n recordo, m'abuella me hu va dí un dia. L'Obispo és aquell que quan siré gran, me farà canonge.

- Bé, home, estudia, que tot pot sé.

20 En això vaig trobá a un dels mols pobres afavorits per la caritat de les bones ànimes i en qui d'anys tinc coneixença:

- Ascolta Pasqualet. Tu.m podries dí qué és un bisbe?

- Prou, a bona part te decantes, prou que hu sé. Tots los dissabtes me fa caritat.

- A vore, home, a vore.

25 - Pos un bisbe és, com hu diré? pos és com un fumadó que s'angull la fum.

- Eh?

5 - Ni més ni menos ¿tu has vist que per més que.l fumadó después de xupá a la pipa, al puro o al pito, s'ampassa gola avall la fum, esta fum tard o pronte surt per un forat u atre? Pos mira, los nostre sinyó Bisbe, per mol que vulgue angullí en la mà dreita la caritat que fa en l'asquerra, sempre hi ha un forat u atre en los agraïts de bon ànima per a on surt lo fum de les seues bones obres. Està entés? Io sóc un de tans forats.

10 Pero les millós definicions, mai diran qui me les va doná? Un gitano. Tal com raija, un gitano andalús que va viure mols anys a la Casota i del que vaig adependre un poc lo seu llenguatge pintoresc. Rafaeliyo el Curro, li dien. Petitet, aixut de carns, sempre tocat en un venerable sombrero cordobés, grans panitoros, pantalons bombatxos, americana curteta, sempre en una ruga a les dents i en habilitats suficiens per a agafá la burra de Balaam, disfrassar-la i presentar-la com
15 un burret nou de trinca, com qui diu un burro per a estrená.

- *Vamos a ver Rafaelillo* -vaig dir-li un bon matí en qué.l vaig trobá tot afaenat rebaixan en una llima de 16 pulgades les dens a una aca que de segú era iaia de néts de 37 anys-, *vamos a ver si tu me dices algo que necesito saber.*

20 - *Pida po esa boca, arma mía, que aquí etá Rafaé pa tó lo que sea de su gusto.*

- *Dime pues ¿sabes tu qué és un obispo?*

25 - *Bendita sea la candela que alumbró el bautiso del hijo e su mare. Pué no he de sabé, criatura? Uté va a vé. El Obispo é -un tio que a vése reparte bofetás y otras vése bendisione. Bofetás cuando confirma, bendicione, pué... cuando bendise. Ese é un Obispo en su via pública amén de otra chapusa mà, que no son del caso.*

En su via privá, el Obispo é nodrisa, é traperero, é vitirinario y sastre, lavandera, boticario, ersétera, ersétera, ersétera. Por fin el obispo que é buen obispo i güeno é el de Tortosa, é gitano y é ladrón.

30 - *Por María Santísima Rafaelito, o pones mas respeto al hablar de los príncipes de la Iglesia o te ganas un mamporrazo que las narices se te marchan de paseo por la atmósfera y no descienden en un semestre.*

- *Pare home, pare el carro u ecuche, que lo que igo, le juro por esta cruce, que é el Evangelio e la misa.*

- *Enseguidita vas a probar-lo -vaig dir-li-, tot arromangan-me la màniga i fen l'acció que ls pagesos fan a l'agafá lo mànic de l'aixada.*

- *Pué sí señó, Prícipi i tó, lo que ije era, é y mucho vuetro obipo. Y si no lo juera no seria güen obipo.*

5 - *Tengo ya la sangre recremá, morral, vengan las pruebas, a ver como nuestro obispo es nodriza y sastre y...*

- *Allà voy a proba-lo. Jesú qué genio. ¿Dígame uté, quién é nodriza? El que da e mamá a lo churumbele, ¿no? ¿Quién é sastre? El que viste a la gente ¿no?, ¿Y lavandero? quien nos hase andar limpio, ¿no?.*

10 *Y gitano, qué é un gitano? Pué un gitano è un arma de Diò má honrao que un ministro, que con su maña va jaciendo truquita, eso è, va cambiando lo malo en bueno, como acaba de vé con ese borriquiyo e mi corasón, que de viejo i podrio cambié al animaliyó en otro joven como lo mímo corále y a punto de contraé las primeras núsias, ¿no?*

15 - *Que no veo en todo eso al Obispo, vaya.*

- *Pero si è tan fasi, mi arma, si è tan fasi ¿No son a ocnas los churumbeliyos que si no fuera po el Señor Obipo se quedarían sin poé mamá una gota e leche que es su via? ¿Aún no ve ahora al Obipo convertío en nodriza?*

20 *Y no son muncho, que irian con la culera e lo calsones como quien dise a telón corrió, enseñándolo tò si no fuera que el Obipo hase de sastre?. No sería...*

- *Bueno, -le interrumpí- ya voy viendo; lo que no atino és lo de gitano.*

- *Pero si è lo que está más claro, ma claro que er vino, digo que lo que bebemos por vino, dígame uté.*

25 *Yo era un anticlericà mà malo que Potoski o Troski o er Ciruqui ese de la Rúsia ¿sabusté?, pué bueno, un dia que se me murió el cabayito pardo que era toa mi fortuna, llorando iba por la carretera e Bitem y me topé con el señó Obipo.*

30 *Suspirando y llorando le conté mi caso y él, riendo, me dió unas pesetillas. Y yo mi sentí atraído por su buena palabra, me truqué en otro hombre ¿vé uté? Ya salió que el Obipo hase trucá. ¿Vé usté como el Obipo è gitano lo meno tan resalao y jacarandero como yo?*

- *Bueno, pero, ¿y lo de ladrón? ¿cómo vas a probar-me que el Obispo és ladrón?*

- *Pero, arma de cántaro, ¿no he probao ya que è gitano?...*

5 Això és lo que vaig lligí al llibre del poble. D'això.n faig toia i a l'oferir-la al nostre venerable i estimat Obispo dic lo que un baturro mol vellet va dir.li a la Pilarica al temps que s'acabaven les solemníssimes festes d'un centenari: "*Mañica, hasta el otro cintenario*". Això és "Senyó Obispo, hasta les bodes de diaman"... I a tots vostés... *Perdonad mis muchas faltas...*